

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra Politologie

**Analýza vlivu těžby nerostných surovin na míru
demokracie v zemích subsaharské Afriky**

Diplomová práce

Autor: Václav Krejčí
Studijní program: N6701 Politologie
Studijní obor: Politologie – africká studia
Vedoucí práce: Mgr. Jan Prouza

Hradec Králové, 2015

Univerzita Hradec Králové

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 5. 7. 2015

Anotace

Krejčí, Václav. *Analýza vlivu těžby nerostných surovin na míru demokracie v zemích subsaharské Afriky*. Hradec Králové: Fakulta filozofická, Univerzita Hradec Králové, 2015.

Tato diplomová práce se zaměřuje na zkoumání vlivu těžby nerostných surovin a z nich plynoucích zisků na míru demokracie v zemích subsaharské Afriky. Nejprve bude představena teoretická rovina této problematiky a předpoklady formulované Michaelem Rossem, který ve svém díle pojednává o negativním vztahu mezi zásobami ropy (nebo jiným nerostným bohatstvím) a mírou demokracie. V úvodní části budou dále představeny jednotlivé proměnné, základní hypotéza a výzkumná metoda, se kterou bude tato studie pracovat. V další části této práce autor vymezí sledovanou oblast i časový rozptyl a uvede příklady příslušných indikátorů, které budou operacionalizovány na kvantitativní úrovni.

V této práci bude použit empiricko-analytický přístup a vztah mezi mírou demokracie a nerostným bohatstvím v jednotlivých státech bude potvrzen či vyvrácen pomocí regresní analýzy. Základní hypotézou této práce je předpoklad, že bohatství získané obchodováním s nerostnými surovinami má negativní vliv na rozvoj demokracie. Cílem této práce tak bude rozhodnout, zda se v zemích subsaharské Afriky tento negativní vliv potvrzuje, a případně jaká je jeho míra. Pro výzkumnou část této diplomové práce bude využit statistický software SPSS Statistics.

Klíčová slova: Nerostné suroviny, demokracie, subsaharská Afrika, regresní analýza

Prameny a literatura

Lipset, Seymour M. 1959. „Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy.“ *American Political Science Review* 53, č. 1, 69-105.

Klíma, Jan. 2012. *Dějiny Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Przeworski, Adam, Limongi, Fernando. 1997. „Modernization: Theories and Facts.“ *World Politics* 49, č. 2, 155-183.

Ross, Michael L. 2001. „Does Oil Hinder Democracy?“ *World Politics* 53, č.3, 325-361.

Annotation

Krejčí, Václav. *Analysis of the influence of natural resources extraction on the level of democracy in countries of Sub-Saharan Africa.* Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2015.

This thesis is focused on the research of the impact of natural resources extraction and the profit related to it on the level of democracy in countries of Sub-Saharan Africa. Firstly the theoretical level of this issue will be introduced together with Michael Ross's assumption, who deals with negative relation between oil reserve (or another mineral resources) and the degree of democracy. Particular variables, basic hypothesis and research method which will be applied, will be further introduced in the introductory part. In the next section of this dissertation the author will specify the reporting period, as well as the time dispersion and will provide examples of relevant indicators, which will be operationalized at the quantitative level.

The empiric-analytical approach will be used in this thesis. The relationship between the level of democracy and mineral resources in particular countries will be proved or disproved by means of regression analysis. The basic hypothesis of this master thesis is an assumption that the wealth gained by trading with natural resources negatively influences the development of the democracy. The objective of this thesis is to conclude whether this negative influence is confirmed in the countries of Sub-Saharan Africa and if so, to which extent. The statistical software SPSS Statistics will be used for the research part of this dissertation.

Keywords: Natural resources, Democracy, Sub-Saharan Africa, Regression Analysis

Prameny a literatura

Lipset, Seymour M. 1959. „Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy.“ *American Political Science Review* 53, č. 1, 69-105.

Klíma, Jan. 2012. *Dějiny Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Przeworski, Adam, Limongi, Fernando. 1997. „Modernization: Theories and Facts.“ *World Politics* 49, č. 2, 155-183.

Ross, Michael L. 2001. „Does Oil Hinder Democracy?“ *World Politics* 53, č.3, 325-361.

Obsah

Úvod.....	1
1 Teoretická část.....	8
1.1 Teorie modernizace dle S. M. Lipseta	8
1.2 Teorie modernizace dle A. Przeworskiho a F. Limongiho	10
1.3 Teorie ropného prokletí.....	12
1.4 Výzkumný model Michaela Rosse a jeho výstupy.....	14
1.5 Testování kauzálních mechanismů	15
1.6 Kritika výzkumu Michaela Rosse.....	17
1.7 Další práce s podobným zaměřením	19
2 Kontextuální část	22
2.1 Subsaharská Afrika	22
2.1.1 Počátek kolonizace v Subsaharské Africe	23
2.1.2 Subsaharská Afrika v období kolonialismu	24
2.1.3 Dekolonizace subsaharské Afriky	26
2.2 Nerostné suroviny v SSA	28
2.2.1 Charakteristika nerostných surovin v SSA	29
2.2.2 Ropa.....	29
2.2.3 Diamanty	31
2.2.4 Ostatní nerostné suroviny.....	32
3 Intervenující proměnné	34
3.1 Ekonomická výkonnost.....	34
3.2 Etnicita	37
3.3 Náboženství.....	40
3.4 Konflikt	44
4 Analytická část	48
4.1 Vícenásobná lineární regrese.....	48
4.2 Základní model.....	50
4.3 Analýza prvního základního modelu	53
4.4 Analýza druhého základního modelu	55
4.5 Analýza rozšířeného základního modelu	56
4.6 Hledání optimálního modelu	59
4.7 Interpretace výsledků analýzy	61
4.8 Shrnutí výsledků analýzy	62
Závěr	64

Seznam použitých zkratk

ANOVA	Analysis of variance
DRK	Demokratická republika Kongo
EIA	U.S. Energy Information Administration
ELF	Ethnolinguistic Fractionalization Index
GFI	Government Favoritism of Religion Index
GRI	Government Regulation of Religion Index
HDP	Hrubý domácí produkt
HIK	Heidelberg Institute for International Conflict Research
JAR	Jihoafriická republika
MPLA	Movimento Popular de Libertacao de Angola (Lidové hnutí za osvobození Angoly)
OSN	Organizace spojených národů
SB	Světová banka
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
SSA	Subsaharská Afrika
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
UNITA	Uniao Nacional para la Independencia Total de Angola (Národní svaz za úplnou nezávislost Angoly)
USA	United States of America
USGS	United States Geological Survey

Úvod

Subsaharská Afrika (SSA) je rozvojovým regionem, který v sobě skrývá celou řadu vnitřních rozporů. Na jedné straně musíme být fascinováni nezměrným přírodním bohatstvím této části afrického kontinentu či etnickou, jazykovou a kulturní rozmanitostí jejího původního obyvatelstva. Zároveň se však s tímto regionem neodmyslitelně pojí přítomnost chudoby, infekčních chorob, hladomorů, občanských válek či ekologických katastrof. Z ekonomického úhlu pohledu tak SSA v současnosti zdatně zaostává za ostatními rozvojovými regiony.

K tomuto vývoji dochází navzdory skutečnosti, že se v SSA nachází obrovské množství nerostného bohatství. V době kolonialismu však sloužily tyto přírodní suroviny pouze k obohacení mateřských států, které s jejich pomocí financovaly své válečné výdaje. Situace se pak nezlepšila ani po zisku nezávislosti, jelikož ekonomická krize v 70. letech způsobila propad cen primárních komodit a státy v SSA se začaly zadlužovat. V mnoha státech se rovněž dostali k moci autoritářští politici, kteří využili tyto nerostné suroviny pouze pro své vlastní obohacení. Bohaté přírodní zdroje jsou tak považovány v kontextu SSA spíše za prokletí, než za nástroj k dosažení ekonomického růstu.

Problematika neobnovitelných přírodních zdrojů je v rámci akademické obce diskutována v celé řadě vědních oborů. Jedním z poměrně nových přístupů je pak zkoumání souvislosti mezi přítomností nerostných surovin a typem režimu v jednotlivých státech. Většina studií s tímto zaměřením vznikla v reakci na klasickou teorii modernizace, která zastává přesvědčení, že pokud rostou státní příjmy, vlády mají tendenci stát se více demokratickými. Nejznámějšími představiteli této teorie jsou například Lipset (1959) či autorská dvojice Przeworski a Limongi (1997), jejichž díla budou podrobně rozebrána v první části této práce.

Někteří další badatelé však naznačují, že existují jisté výjimky z tohoto pravidla¹. Tito autoři zastávají názor, že pokud rostoucí příjmy těchto států pocházejí z ropného sektoru, demokratizační účinek je menší anebo se zde vůbec neprojeví. Opravdu vedou ropné zisky ke snížení míry demokracie v dané zemi? Můžeme pozorovat podobné účinky i u jiných nerostných surovin? A jak lze tyto nedemokratické účinky vůbec vysvětlit? Na všechny kladené otázky se pokusí odpovědět tato diplomová práce.

Jednou z průlomových studií, která se věnuje tomuto tématu, je bezesporu text Michaela Rosse „*Does Oil Hinder Democracy?*“ z roku 2001. Ross v tomto díle navazuje převážně na blízkovýchodní učence, kteří poprvé rozpracovali tuto teorii a snažili se s její pomocí vysvětlit, proč ve státech Blízkého východu, které oplývají vysokými příjmy, neproběhla žádná forma demokratizace. Teorie, že ropa brání demokracii, však nevzbudila téměř žádnou pozornost autorů v euro-atlantické oblasti. Michael Ross byl jedním z prvních autorů, který si uvědomoval význam tohoto tvrzení a zároveň zdůrazňoval skutečnost, že tato teorie (pokud je platná) by mohla pomoci vysvětlit politické problémy, které státy s velkými zásobami ropy postihují. A pokud i ostatní nerostné suroviny vykazují podobné vlastnosti, můžeme tyto účinky použít při vysvětlování nepřítomnosti nebo slabosti demokracie v desítkách států na celém světě.

Tato práce se však bude na rozdíl od studie Michaela Rosse zabývat pouze regionem SSA. Nerostné suroviny mají totiž v tomto regionu významné postavení a hrají velmi důležitou roli v současném politickém a sociálně-ekonomickém vývoji jednotlivých států. V mezinárodní debatě o ekonomickém rozvoji Afriky se do popředí stále více dostávají pojmy jako „prokletí přírodních zdrojů“ (Auty 1993), nebo „paradox hojnosti“ (Karl 1997). Zejména ropa a diamanty jsou velice často obviňovány z toho, že způsobují na africkém kontinentu řadu neduhů, jako jsou například občanské války, sklon k autoritářství, korupce či chudoba.

---

¹ např. Ross (2001), Smith (2004), Ramsay (2011), Aslaksen (2010)

Řada autorů však při empirickém zkoumání subsaharské Afriky dochází k závěru, že teorie o prokletí přírodních zdrojů nedokáže dostatečně vysvětlit, proč některé země nejsou tímto "prokletím" ovlivněny. Tito badatelé zastávají názor, že škodlivost přírodních zdrojů závisí na celé řadě kontextových proměnných, které se odvíjejí od rozdílných podmínek v konkrétních zemích a různých vlastností specifického zdroje. Rychle rostoucí množství publikací na toto téma pak jasně ukazuje, že prokletí přírodních zdrojů získává v akademickém světě stále více pozornosti.

Tato diplomová práce si za svůj cíl klade přezkoumání hypotézy o škodlivých účincích ropy (a dalších nerostných surovin) pomocí modelu, který je inspirován průlomovým dílem Michaela Rosse. Na rozdíl od něj však bude tento model aplikován na jiné časové období a pouze na omezený geografický prostor. Zatímco Ross zpracoval ve svém výzkumu údaje z let 1971 až 1997, tato diplomová práce bude pracovat pouze s hodnotami v časovém rozmezí od roku 1990 do roku 2013. Účelem tohoto výzkumu totiž není přezkoumávat samotnou studii Michaela Rosse, ale spíše ověřit aktuálnost jeho závěrů v současném mezinárodním uspořádání. Od vydání studie „*Does Oil Hinder Democracy?*“ uplynulo již téměř 15 let, během kterých došlo k četným politickým a sociálně-ekonomickým změnám a proto si toto téma určitě zaslouží znovu zpracovat a dále rozvinout.

Michael Ross taktéž zahrnul do svého datového souboru všechny suverénní státy, jejichž lidnatost překračuje v letech 1971-1997 hranici sto tisíc obyvatel. Náš výzkum je naproti tomu geograficky omezen pouze na oblast subsaharské Afriky. K tomuto rozhodnutí jsme dospěli z několika určitých důvodů, které na tomto místě krátce rozebereme. Zaprvé se autor tohoto textu dlouhodobě zabývá oblastí subsaharské Afriky a politickými procesy, které se v tomto regionu odehrávají. Dále chce autor vyplnit pomyslnou mezeru ve zkoumání této problematiky, kdy je valná většina prací zaměřena buď na jednotlivé státy postižené tzv. prokletím přírodních zdrojů anebo je tento problém zkoumán pouze v celosvětovém měřítku. A v neposlední řadě pak autor reflektuje skutečnost, že přírodní zdroje v subsaharské Africe získávají v posledním desetiletí stále větší význam.

Neustálý růst cen ropy v roce 2003 a 2004 spojený s ropným boomem v Guinejském zálivu vedl k očekávání a obavám v samotném regionu i mimo něj. Američtí vládní úředníci dokonce prohlásili africkou ropu za problém národní bezpečnosti a honba za výnosy z nerostných surovin je také jedním z důvodů, proč vzrostl zájem o tento region ze strany Číny.

Za těchto okolností je tedy více než pravděpodobné, že debata o „prokletí přírodních zdrojů“ v subsaharské Africe bude dále přetrvávat či dokonce nabere na rychlosti. Přestože tato debata již směřuje k praktickým východiskům, téma se zdá být poněkud složitější a tvrzení o škodlivosti nerostných zdrojů nelze v žádném případě brát jako paušálně platné. Příklady jako je Botswana či Namibie nám ukazují, že neexistuje žádný obecně platný vzorec, který změní bohatství přírodních zdrojů na „prokletí“. Politická ekonomie přírodních zdrojů v subsaharské Africe je daleko složitější a zahrnuje širokou škálu aspektů, které zatím nebyly dostatečně řešeny. Cílem této práce tak je přinést nové poznatky do výzkumu této problematiky a představit možná doporučení pro vlády států, jež se nachází v regionu subsaharské Afriky.

Tato práce se bude vzhledem k dostupnosti dat věnovat 46 státům subsaharské Afriky² a bude se soustředit na období od roku 1990 do roku 2013. V prvním kroku bude definována hlavní nezávisle proměnná a závisle proměnná našeho výzkumu a následně bude zvolen určitý počet kontrolních proměnných, které nám umožní ověřit správnost naší hypotézy. Tyto kontrolní proměnné budou vybrány na základě odborné literatury zabývající se různými typy režimů a budováním demokracie v subsaharské Africe. Práce bude koncipována jako více-případová studie, ve které bude využito empiricko-analytického přístupu a hlavní metodou výzkumu bude analýza primárních i sekundárních zdrojů s následnou interpretací.

---

² Pro dva státy (Seychelly, Svatý Tomáš a Princův ostrov) nenabízí zpráva Polity IV hodnoty, týkající se míry demokracie. Jižní Súdán nebyl zahrnut do této práce z důvodu krátké existence.

Pro praktickou část této práce bude využit analytický program SPSS Statistics, který nám umožní použít velice populární statistickou metodu ve společenských vědách - lineární regresi. Výhodou této statistické metody je její schopnost odhalit a kvantifikovat funkční vztahy mezi proměnnými. Na rozdíl od klasické korelační analýzy nebo Millovy metody nám lineární regrese umožňuje odhalit, jakou silou ovlivňují jednotlivé proměnné náš model. Vzhledem ke zvoleným kvantitativním metodám nám jako hypotéza poslouží základní regresní rovnice, která bude podrobně představena v další části práce.

Tento text je rozčleněn do čtyř částí. V první, teoretické části, blíže představíme významné práce, které inspirovaly Michaela Rosse k vytvoření jeho zásadního díla. V dalších oddílech pak bude podrobně rozebrán a kriticky zhodnocen samotný jeho výzkum a výsledky, ke kterým došel. Následně bude krátce pojednáno o poznacích, které ke zmíněné problematice, v návaznosti na Rossovo dílo, přidali další zahraniční autoři. Ve druhé, kontextuální části, nejprve stručně nastíníme historický vývoj SSA a dále se také zaměříme na rozsáhlé nerostné bohatství tohoto regionu a hlavní exportéry primárních surovin.

Na tento kontext poté plynule navážeme ve třetí části, ve které si představíme jednotlivé kontrolní proměnné a související politologické teorie. Naše kontrolní proměnné budou rozličného charakteru, abychom účinně reflektovali všechny aspekty, jež se podílejí na utváření specifických politických režimů ve státech subsaharské Afriky. Správně zvolené kontrolní proměnné a jejich důsledná operacionalizace nám umožní dosáhnout přesných výsledků a vyvodit jasné závěry našeho zkoumání. V poslední, analytické části, nejprve představíme regresní analýzu z metodologického hlediska, poté aplikujeme tuto statistickou metodu na náš model a následně zhodnotíme vztahy (a sílu těchto vztahů) mezi zkoumanými proměnnými. V závěru této části pak dojde k interpretaci našich výsledků, k porovnání těchto výsledků se závěry Michaela Rosse a celkovému zhodnocení našeho výzkumu.

V této práci bylo čerpáno zejména z publikací zahraničních autorů v oboru bezpečnostních studií a ze statistických údajů, které jsme získali především z datových setů, jež poskytly renomované instituce jako je Světová banka, OSN nebo USGS. Pro teoretickou část považujeme za velice přínosný zdroj hlavně věhlasnou práci Martina Seymoura Lipseta *Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy (1959)* a neméně známou studii od autorské dvojice Adam Przeworski a Fernando Limongi *Modernization: Theories and Facts (1997)*. Oba tito autoři rozpracovali ve svých textech tzv. modernizační teorii, která odstartovala vášnivou debatu o souvislosti mezi ekonomickým růstem a demokratizací.

Dále pak byly v první části zpracovány významné panelové analýzy dat o vztahu mezi přírodními zdroji a demokracií, například již několikrát zmiňovaný text Michaela Rosse *Does Oil Hinder Democracy?(2001)*, studie autorské dvojice Jensen a Wantchekon *Resource Wealth and Political Regimes in Africa (2004)* nebo práce Benjaminu Smitha *Oil Wealth and Regime Survival in the Development World, 1960–1999 (2004)*. Později na ně navázal ještě Kristopher Ramsay se studií *Revisiting the Resource Curse: Natural Disasters, the Price of Oil, and Democracy (2011)* a Silje Aslaksen s textem *Oil and Democracy - More than a Cross-Country Correlation?(2010)*.

V kontextuální části jsme již mohli využít také většího množství české literatury. Historické mezníky ve vývoji subsaharské Afriky nám pomohla přiblížit zejména kniha Jana Klímy *Dějiny Afriky (2012)* a současné směřování tohoto regionu pak představila publikace *Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace (2010)* od Jana Záhořika. Stejný autor pak přispěl k našemu bádání textem *Mezinárodní souvislosti těžby ropy v Africe (2009)*, který je společně s knihou Vladimíra Kváči a kol. *Ropné zásoby v subsaharské Africe (2009)* velice nápomocný při hlubším zkoumání problematiky neobnovitelných přírodních zdrojů na africkém kontinentu. Užitečnými zdroji od zahraničních autorů byly především články *Context Matters – Rethinking the Resource Curse in Sub-Saharan*

Africa (2005) od Matthiase Basedaua nebo *Colonial and Postcolonial State and Development in Africa* od Mueni Muiu. (2010).

1 Teoretická část

V této části práce budou blíže představeny významné práce, které inspirovali Michaela Rosse k vytvoření jeho zásadního díla *Does Oil Hinder Democracy*. Nejprve zde bude pojednáno o klasické teorii modernizace v podání S. M. Lipseta a rovněž o jejím dalším rozpracování z pera autorské dvojice Adam Przeworski a Fernando Limongi. V dalších oddílech pak bude podrobně rozebrán a kriticky zhodnocen samotný výzkum Michaela Rosse. V závěru této části textu budou nastíněny rozporuplné reakce na jeho dílo a další zásadní studie, jež se věnují stejnému tématu.

1.1 Teorie modernizace dle S. M. Lipseta

Při pátrání po hlavních pohnutkách, které přivedli Michaela Rosse k provedení jeho výzkumu, je nutné zmínit především stat' Seymoura Martina Lipseta *Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy*, ve které se snaží vysvětlit společenské podmínky, které podporují demokratický politický systém. Za základní proměnné, které souvisejí s problémem stabilní demokracie, považuje S. M. Lipset ekonomický rozvoj a legitimitu. Jedním z klíčových výstupů Lipsetovy práce je vysoká korelace mezi ekonomickým rozvojem a demokracií, což může znamenat, že bohatší státy mají větší šance na udržení demokracie. Jako hlavní ukazatele ekonomického rozvoje mu posloužila míra bohatství, stupeň industrializace a urbanizace a také úroveň vzdělání³. (Lipset 1959: 71).

Lipset v článku přesvědčivě dokazuje vztah mezi danými faktory a demokracií tím, že drtivá většina zemí ze zkoumaného vzorku, označeného jako „více“ demokratický, vykazuje vyšší hodnotu zkoumaných ukazatelů a naopak země méně demokratické mají zpravidla hodnoty nižší. Méně se však již zabývá tím, zda jsou dané faktory skutečně nezbytné pro stabilitu demokracie a případně v jaké míře. Ačkoliv samozřejmě nelze

---

³ Ekonomický rozvoj zahrnující industrializaci, urbanizaci, vysoké vzdělávací standardy a stálý růst celkového bohatství společnosti je základní podmínkou udržení demokracie a současně známkou efektivity celého systému (Lipset 1959: 86).

popřít, že jsou tyto podmínky pro demokratický systém bezpochyby příznivé, mohlo by se zdát, že se jedná spíše o produkty dobře fungující demokracie, než o podmínky její stability. Klíčová je také otázka, zda existuje mezi samotnými proměnnými vztah vzájemné závislosti nebo zda naopak mají tyto proměnné odlišnou důležitost. Podle Lipseta jsou vzájemně propojené a dohromady tvoří jeden společný faktor, nicméně pro toto tvrzení absentují relevantní argumenty, jelikož zde posuzuje dané ukazatele pouze samostatně a nikoliv mezi sebou navzájem (Lipset 1959: 79-80).

Stabilita demokracie závisí podle Lipseta také na účinnosti a legitimitě politického systému. Účinností je míněn aktuální výkon systému, tedy do jaké míry naplňuje základní funkce vlády a legitimita znamená schopnost politického systému vytvořit a udržet víru, že existující politické instituce jsou pro danou společnost nejvhodnější. (Lipset 1959: 86). Zásadní je tedy otázka, jakým způsobem se demokracie legitimizuje, respektive co je zdrojem dané legitimacy. Lipset v tomto směru odvíjí legitimitu demokracie primárně z úspěšného přechodu k ní, a proto považuje krizi legitimacy za krizi změny. Tvrdí, že její kořeny je nutné hledat v charakteru změny v moderní společnosti a přeceňuje tak počáteční legitimační impuls, jež je charakteristický spíše pro totalitní režimy, které se legitimizují právě prostřednictvím změny – revolucí.

Na druhou stranu pak poněkud opomíjí fakt, že základním zdrojem legitimacy každého demokratického systému jsou pravidelné a soutěživé volby a v takovém případě pramení krize legitimacy spíše z nefunkčnosti institucionálního uspořádání. Zároveň je také potřeba zdůraznit, že ani legitimita ani účinnost nejsou sami o sobě dostatečným faktorem pro stabilitu demokracie a přestože jsou tyto dva faktory úzce provázané, přikládá Lipset větší význam legitimitě, když poznamenává, že vysoce efektivní, ale nelegitimní systémy jsou méně stabilní než ty s relativně nízkou efektivitou, ale vysokou legitimitou (Lipset 1959: 91).

V závěru daného článku se Lipset ve stručnosti věnuje také institucionálním aspektům a jejich vlivu na stabilitu demokracie, nicméně celkově jim přikládá malý význam ve srovnání s faktory předchozími, což lze považovat za určitý nedostatek. Přesto tvrdí, že pro životnost demokracie je vhodnější spíše bipartismus než systém více stran, což opírá o tvrzení, že v rámci komplexní společnosti se musejí takové strany nutně stát širokými koalicemi a nemohou tak reprezentovat zájmy pouze úzké skupiny obyvatel. Takového efektu je však možné dosáhnout také v rámci multipartismu, kdy jsou sice strany v předvolebním klání antagonistické a zájmově úzce vyhraněné, avšak po volbách jsou nuceny hledat kompromisy v rámci vytváření koalic a poskytnout podíl na reprezentaci také odlišným zájmovým skupinám⁴ (Lipset 1959: 91). Největším nedostatkem modernizační teorie v pojetí S. M. Lipseta je marginalizování institucionálních a naopak přecenění sociálně-ekonomických podmínek jako jevů vedoucích ke vzniku a následnému trvání demokracie. Dochází také k naprostému podcenění lidského faktoru a modernizační teorie je tak do značné míry deterministická.

1.2 Teorie modernizace dle A. Przeworskiho a F. Limongiho

Na Lipsetovu studii dále navazuje článek autorské dvojice Adam Przeworski a Fernando Limongi *Modernization: Theories and Facts*, který je zdařilou snahou o verifikaci Lipsetových závěrů a úzce související teorie modernizace. Przeworski s Limongim nejdříve představují dva druhy vztahů mezi úrovní rozvoje a demokratickým režimem. První z nich (tzv. endogenní vysvětlení vzniku demokracie) říká, že demokratizace dané země je pravděpodobnější ve chvíli, kdy dochází k ekonomickému rozvoji. Druhé vysvětlení (tzv. exogenní) tvrdí, že demokracie může být zavedena nezávisle na ekonomickém rozvoji, avšak pravděpodobněji přežije v rozvinutých zemích (Przeworski a Limongi 1997: 2). Zatímco endogenní vysvětlení autoři ztotožňují s modernizační teorií, exogenní vztah s touto

---

⁴ Existuje také řada dalších argumentů, jež označují více stranický systém za premisu, která demokracii jednoznačně podporuje. Více stranický systém vede například k zabránění přílišné koncentraci moci v rukou jedné strany, nutnosti hledat kompromisy apod. (Lipset 1959: 91)

teorií sjednotit nelze. V takovém případě totiž není zavedení demokratického systému zapříčiněno ekonomickým rozvojem - demokracie sice přežívá lépe v rámci moderní a vyspělé společnosti, není však produktem modernizace a tudíž se nemůže jednat o modernizační teorii.

Przeworski a Limongi testovali předpoklady modernizační teorii na vzorku 135 zemí mezi lety 1950 a 1990 a došli k jednoznačnému závěru, že drtivá většina autoritativních režimů tyto předpoklady nenaplnuje. Přesněji řečeno, pravděpodobnost přechodu k demokracii se dle daných výsledků sice zvyšuje spolu s růstem příjmů na hlavu, ale jen do doby než dosáhne úrovně okolo \$6000, pak se naopak diktatura stává stabilnější. Problémem takového testování je však naprosté opomíjení jakýchkoliv jiných faktorů, které mohou mít na dané výsledky vliv. Stabilitu režimu ovlivňuje celá řada konkrétních a mnohdy jedinečných podmínek, jež nemohou být jednoduše operacionalizovány a redukovány na úkor jednoho hlavního faktoru. Rovněž je třeba upozornit, že ekonomický rozvoj byl redukován na příjem na hlavu, což je poněkud zjednodušující. Autoři dále správně poukazují na faktickou nemožnost určení konkrétního prahu, při jehož překročení by existovala relativní jistota, že daná země svrhne diktaturu⁵, čímž de facto zpochybnili kumulativní efekt modernizačních důsledků. Predikativní schopnost modernizační teorie je tak velmi nízká.

Mnohem přesvědčivější je statistická analýza potvrzující vztah mezi úrovní ekonomického rozvoje (v podání zmíněných autorů příjem na hlavu) a stabilitou demokracie, dle které se pravděpodobnost přežití demokracie zvyšuje rovnoměrně s příjmem na hlavu. Pokud jde o příčiny daného jevu, autoři přicházejí s vysvětlením odvozeného od Lipseta, že bohatství různými způsoby zmírňuje intenzitu distribučních konfliktů. Toto tvrzení doplňují o možnost volby soupeřících aktérů mezi uznáním výsledků demokratické soutěže, v rámci které může každý předpokládat zisk alespoň nějakého podílu na celkovém příjmu nebo riskováním boje za diktaturu, při

---

⁵ Mezi zeměmi, jež uspokojují premisu modernizační teorie, je totiž rozsah úrovní příjmů, na nichž diktatury přežívají velmi široký (Przeworski a Limongi 1997: 12).

kterém vítěz bere vše a poražený nezíská nic. Příklon k druhé variantě je pak pravděpodobnější v chudších zemích, neboť náklady spojené s případnou prohrou jsou zde mnohem nižší než v zemích bohatých (Przeworski a Limongi 1997: 7). Tento logický předpoklad čerpá argumenty z teorie racionální volby a teorie her, jež však a priori předpokládají, že aktéři jednají v rámci dané situace racionálně, tzn., zvažují všechny možné zisky a ztráty a volí vždy nejlepší možné řešení. Politická praxe je nicméně často velmi odlišná, jelikož jsou aktéři vedeni více motivy nebo se dopouští iracionální chování.

Práce této autorské dvojice je velice zdařilou snahou o revizi a precizaci modernizační teorie, ve které namísto přeceňování deterministických podmínek upozorňují na nezastupitelnou roli aktérů a strategií při budování demokracie. Její objevení tak není pouhým vedlejším produktem ekonomického rozvoje, nýbrž výsledkem jednání politických aktérů usilujících o své cíle, přičemž daný proces může být zahájen na jakékoliv úrovni rozvoje. Ekonomický rozvoj tak dle Przeworského a Limongiho hraje roli pouze při stabilizaci demokratického zřízení, kdy se šance na jeho přežití zvyšují úměrně s bohatstvím dané země. Autoři však zároveň upozorňují, že demokracie může být stabilní i v chudších zemích, pokud se jim podaří nastartovat hospodářský růst a zpochybňují tak tezi, že demokracie se objevuje pouze jako důsledek modernizace a ekonomického rozvoje společnosti.

1.3 Teorie ropného prokletí

Na výše představená díla dále navázal Michael Ross s prací *Does Oil Hinder Democracy*, ve které rozporoval výsledky předchozích výzkumů a testoval tvrzení, že modernizační efekt ekonomického rozvoje se nedostaví, pokud rostoucí příjmy pocházejí z ropného sektoru dané země. Ross se ve své studii rozhodl zkoumat vztah mezi ropou a demokracií ze tří různých hledisek. Nejdříve ověřuje samotnou platnost teze, že ropa škodí demokracii, jelikož do té doby byla prosazována zejména blízkovýchodními

učenci a její testování pouze v této oblasti je velice obtížné⁶. Následně přezkoumává toto tvrzení ve dvou různých rozměrech – zeměpisném a sektorovém. V rámci geografického rozměru zjišťuje, zda se neblahé účinky ropy omezují pouze na Střední Východ nebo zda poškozují vývozce ropy po celém světě a v sektorovém pak vznáší otázku, zda mají i jiné druhy komodit podobné účinky na vlády jednotlivých států. Nakonec se autor zabývá otázkou kauzality a snaží se vysledovat příčinný mechanismus, který způsobuje negativní dopady ropného průmyslu na úroveň demokracie (Ross 2001: 326-332).

Pro účely dané práce zvolil Michael Ross koncept „rentiérského státu“. Tímto termínem jsou často popisovány státy v regionech Středního východu a severní Afriky, protože vyplývají velkou část svých příjmů z externích rent.⁷ Ross ve své práci vysvětluje, že na počátku dvacátého století byl pojem „Rentier state“ používán při označování evropských států, které poskytly půjčky mimoevropským vládám, avšak teprve Mahdavy (1970) je spojován s tím, že dal termínu jeho současný význam: „Stát, který přijímá značné nájemné od zahraničních jednotlivců, koncernů a vlád“. Beblawi (1987) později změnil tuto definici a naznačuje, že rentiérský stát je takový, kde jsou nájemy hrazeny zahraničními aktéry, pokud nepřipadnou přímo státu, a kde „se jen málo zabývají generováním tohoto nájemného (bohatství), většina z nich se podílí pouze na jeho distribuci nebo využití.“ Na základě Beblawioho definice, která se dočkala velikého ohlasu mezi odborníky z Blízkého východu, se Ross rozhodl neomezovat množinu rentiérských států pouze na exportéry ropy. Ze stejné definice nicméně také

---

⁶ Tento region totiž poskytuje učencům pouze malé odchylky na závisle proměnné, jelikož prakticky všechny blízkovýchodní vlády byly autoritativní od získání nezávislosti. Kromě toho existují i jiné věrohodné vysvětlení pro absenci demokracie na Středním východě, např. vliv islámu či koloniální historie tohoto regionu (Ross 2001: 326).

⁷ Více než polovina příjmů vlád v Saúdské Arábii, Bahrajnu, Spojených arabských emirátech, Ománu, Kuvajtu, Kataru a Libye pochází v současné době z prodeje ropy. Taktéž vlády v Jordánsku, Sýrii a Egyptě získávají velké renty z plateb za místní potrubní křižovatky a tranzitní poplatky za průjezd Suezským průplavem (Ross 2001: 329).

vyplývá, že vývozci zemědělských komodit se rentiérskými státy stát nemohou⁸ (Ross 2001: 329).

Michael Ross čerpá z předchozích případových studií a navrhuje pro svoji tezi, že ropa škodí demokracii, tři možné příčinné mechanismy: Rentiérský efekt, Represivní efekt a Modernizační efekt. Rentiérský efekt naznačuje, že stát používá své příjmy z ropy na sponzorství a osvobození od daní, s cílem utlumit požadavky na demokratizaci. Vláda se snaží občany depolitizovat a demobilizovat pomocí fiskálních opatření, jež mohou mít v zásadě tři podoby – daňový účinek, výdajový účinek a formování skupin. Represivním efektem se rozumí situace, kdy vlády využívají své příjmy na zvýšení vnitřní bezpečnosti a mohou tak blokovat snahy o demokratizaci. Finance umožní vytvoření autoritářského vojenského státu a ropné bohatství těchto států brání žádostem o demokratické reformy ze strany obyvatel. Modernizační účinek se pak již neuskutečňuje skrze stát, nýbrž jedná se o sociální mechanismus, při kterém dochází k demobilizaci veřejnosti pomocí sociálních sil. Hospodářský růst založený na exportu ropy a minerálů totiž selhává v nastolování sociálních a kulturních změn, které by posléze mohly vést k nastolení demokracie. Podle Michela Rosse se mohou všechny tyto tři kauzální mechanismy vyskytovat zároveň (Ross 2001: 332-337).

1.4 Výzkumný model Michaela Rosse a jeho výstupy

Při následném ověřování platnosti Rossovy teze, že ropa škodí demokracii, provádí autor statistické testování jednotlivých proměnných pomocí metody všeobecných nejmenších čtverců (least-squares) se sdílenými časovými řadami v cross-národní (cross-national) datové sadě. Tato datová sada obsahuje údaje o všech suverénních státech, které měly v letech 1971 a 1997 počet obyvatel vyšší než sto tisíc. Rossův model taktéž zahrnuje 5 příčinných proměnných, jež jsou podle předchozích studií

---

⁸ Ross ve své práci zmiňuje tyto tři důvody: (1) Zemědělské komodity obecně neprodukují renty, (2) příjmy z vývozu ve většině případů jdou přímo do soukromých subjektů, nikoli státu, a (3) zemědělská výroba je náročnější na práci, a proto využívá větší část obyvatelstva, pro danou hodnotu vývozu (Ross 2001: 332).

nejodolnějšími determinanty demokracie, a 5 kontrolních proměnných, jejichž cílem je vyloučit ostatní možné aspekty, které mohou mít nějaký vliv na typ režimu (závisle proměnná) či jeho možnost se demokratizovat. V tomto případě se jedná zejména o specifické kulturní, náboženské či jiné vlastnosti konkrétní země nebo jedinečný historický kontext. Ropa a minerály jsou nezávisle proměnné, přičemž zachycují současně důležitost daných komodit jako zdrojů exportních příjmů a jejich relativní důležitost v rámci domácí ekonomiky (Ross 2001: 337-340).

Hlavním výstupem práce Michaela Rosse je potvrzení teze, že ropa má silný antidemokratický účinek. Vliv ropného bohatství však závisí rovněž na ekonomické výkonnosti jednotlivých států, jelikož z jeho výsledků je patrné, že ropa poškozují demokracii více v chudých státech než v zemích bohatých. Zároveň Ross předpokládá, že pokračující vývoz ropy bude bránit demokratizaci opět spíše u ekonomicky slabých států. Dalším závěrem této práce je pak skutečnost, že škodlivý vliv ropy není omezen pouze na Střední Východ, a ropné bohatství pravděpodobně brání demokratizaci i ve státech jako je Indonésie, Malajsie, Mexiko a Nigérie. Současně nemůžeme přisuzovat škodlivé účinky pouze ropě, jelikož z autorových závěrů plyne, že rovněž nepalivové nerostné bohatství brání demokratizaci. Tímto zjištěním se tak opět zvětšuje množina států, jejichž režim je ovlivněn vlastním nerostným bohatstvím, jelikož hlavní vývozcí minerálů jsou na rozdíl od exportérů ropy rozptýleni po celé Africe, Asii a Americe. Jmenovitě pak zmiňuje státy jako je Angola, Chile, Demokratické republiky Kongo, Kambodža a Peru (Ross 2001: 356).

1.5 Testování kauzálních mechanismů

Poslední testování se pak zabývalo jednotlivými kauzálními mechanismy, které byly identifikovány ve vztahu ropy a autoritářství. Michael Ross přidal k základnímu modelu řadu intervenujících proměnných, přičemž vyjadřuje přinejmenším předběžnou podporu pro relevanci všech tří mechanismů, co se týče vazby mezi ropou a autoritářskou vládou. Naopak exportéři jiných nerostů se zdají být

zasazení pouze rentiérským efektem, zatímco represivním efektem již nikoliv a modernizačním efektem pouze velice slabě (Ross 2001: 356-357). Při testování rentiérské hypotézy zkoumá autor tři různé ukazatele - daňový účinek, výdajový účinek a formování skupin. V případě daňového efektu vychází z premisy, že pokud je rozpočet státu financován skrze nejrůznější osobní a celospolečenské daně, tak by měl být více demokratický než stát, jejichž rozpočet je vytvářen jinými prostředky. Tento závěr je sice platný, avšak nijak překvapivý. Jestliže se na fungování státu finančně podílím, vyžadují rovněž jistý vliv a kontrolu nad činností vlády, což nutně vede k větší odpovědnosti držitelů moci.

Podobně můžeme vyvodit i závěry týkající se výdajového efektu. Jestliže je totiž vláda financována z velké části skrze příjmy z externích rent, může vynakládat větší finanční prostředky na nejrůznější výdajové programy, které pak tlumí skryté tlaky na demokratizaci. Mimořádně velké rozpočty těchto zemí umožňují vládám rozvíjet systém sponzorství, který velice účinně snižuje nesouhlas s daným režimem. Při testování posledního efektu dochází autor k závěru, že čím větší je vládní aparát, tím menší prostor je ponechán pro zformování občanských institucí a sociálních skupin nezávislých na vládě, přičemž jejich absence či slabost následně zabraňuje přechodu k demokracii. Otázku, kolik takových skupin je třeba a jak silné musí být, aby byl skutečně nastartován proces demokratizace, však ponechává autor nezodpovězenou.

Ověřování represivního efektu vedlo k poněkud ambivalentním výsledkům, neboť na jedné straně byl prokázán pozitivní vztah mezi ropným bohatstvím a vysokými výdaji na armádu, na straně druhé takový důkaz absentuje v případě jiných nerostů. Michael Ross identifikuje dva možné důvody, které vedou ropně bohaté státy k budování větší vojenské síly. Státy jsou jednak hnány čistě vlastním zájmem o větší odolnost vůči populačním tlakům a zároveň se prozíravě brání možným etnickým nebo regionálním konfliktům, které jsou často rozpoutány v rámci soupeření o nerostné zdroje. Tento mechanismus je v práci zmiňován na základě výzkumu autorské dvojice Collier a Hoeffler (2002), kteří zjistili, že

bohatství z přírodních zdrojů může vést s velkou pravděpodobností k občanské válce. Jako veliký nedostatek se však jeví skutečnost, že autor při komentování svých výsledků naprosto rezignoval na přednesení jakékoliv hypotézy, která by odůvodnila rozdílné hodnoty u ropy a u ostatních minerálů.

K podobně nejednoznačným výsledkům autor dochází také v případě testování modernizačního efektu, kdy zatímco v případě ropného bohatství je tato dílčí hypotéza potvrzena, v rámci nepalivového nerostného bohatství autor nachází ve svých datech pouze slabý důkaz o platnosti tohoto kauzálního mechanismu. Modernizační efekt je v této práci definován na základě modernizační teorie a tedy předpokladu, že demokracie je způsobena řetězcem společenských a kulturních změn (např. pracovní specializace, urbanizace a vyšší úroveň vzdělání), které jsou nastartovány na základě ekonomického rozvoje. Zmíněná teorie již však neřeší, jaký je motor tohoto hospodářského růstu a Michael Ross dochází k závěru, že pokud ekonomický rozvoj z nějakého důvodu neprodukuje tyto kulturní a společenské změny, nebude následkem tohoto rozvoje demokratizace. Přestože tímto typem testování není možné dojít k naprosto jednoznačným závěrům, jelikož samotný přechod od jednoho režimu k druhému je vždy nutně multikauzální, je potřeba ocenit autorovu snahu izolovat jednotlivé faktory a podrobit je zkoumání nezávisle na faktorech ostatních.

1.6 Kritika výzkumu Michaela Rosse

Při podrobném rozboru studie Michaela Rosse však narážíme také na mnoho zjevných nedostatků, kterých se mu nepodařilo v rámci svého badání vyvarovat. Datová sada je velice nevyvážená, jelikož jednotlivé země jsou pozorovány rozdílný počet let a Ross je tak schopen ve svém výzkumu využít pouze 2183 hodnot z 113 zemí. V souvislosti se zaměřením naší studie je pak velmi důležitá skutečnost, že průměrný počet pozorování v jednotlivých zemích je nejnižší právě v subsaharské Africe. Problémy lze najít rovněž při získávání dat pro závisle proměnnou, kterou je v tomto případě míra demokracie. Jelikož datový soubor nebyl kompletní a autor

postrádal ve svém hlavním zdroji (zpráva Polity98) hodnoty pro 6 zemí, nahradil je hodnotami z průzkumu organizace Freedom House. Přestože se údaje ze zprávy Polity98 i z průzkumu organizace Freedom House používají jako ukazatele míry demokracie, ve své podstatě hodnotí různé aspekty demokracie a zapracování obou těchto ukazatelů pro data o demokracii nám může přinést velice zkreslené výstupy.

Také samotný výzkum se zdá do jisté míry příliš ambiciózní, neboť není v našich silách jednoduše postihnout dynamiku všech uvedených jevů (tedy proměnných) a především jejich vzájemnou interakci. Teprve ve vzájemném působení a v konkrétním kontextu získávají dané proměnné svůj význam a vliv. Nelze tak například vyloučit působení specifických historických okolností tím, že přesuneme závislou proměnnou (míru demokracie) z levé části rovnice na druhou a to v podobě, jež se v dané zemi vyskytovala před pěti lety. I tento režim je totiž výsledkem působení specifických historických okolností a předchozího politického vývoje v jednotlivých státech.

Autorova snaha postihnout prakticky vše je tedy poněkud zjednodušující, jelikož některé společenské jevy nelze tímto způsobem standardizovat. Dynamiku reality, vzájemné interakce, násobení některých účinků v důsledku specifických podmínek či naopak jejich negaci není lehké operacionalizovat a pochopit bez studia konkrétních případů, což je však obecný problém všech kvantitativních výzkumů. Kritizovat jistě můžeme rovněž přehnanou snahu Michaela Rosse o všeobecnou platnost svých výsledků a následné normativní závěry, jež z těchto výsledků vyvozuje.

Na základě poznatků, které jsme načerpali při rozebírání těchto tří studií, je možné velice dobře demonstrovat nejen přínosy a výhody komparativních a kvantitativních metod, ale i jejich nedostatky. Tyto metody na jedné straně umožňují ověřovat platnost hypotéz vytvořených studiem konkrétních případů (obvykle na úrovni státu) a dané výsledky následně generalizovat do obecně platných teorií. To je však současně

i jistým nedostatkem tohoto přístupu, neboť ve světě reálné politiky nemá nic obecnou platnost, a tudíž je třeba věnovat zvýšenou pozornost rovněž deviantním případům a kontextuálním historickým a politickým specifikům, což nám umožňují zejména kvalitativní metody a případové studie. Žádná data (jakkoliv vyčerpávající) tak není možné přeceňovat, naopak je třeba je naplnit obsahem, zasadit do kontextu, neustále je ověřovat a konfrontovat s realitou, aby následně mohla získat vypovídací schopnost.

1.7 Další práce s podobným zaměřením

Rossova průkopnická empirická práce inspirovala další badatele k přezkoumání tvrzení, že ropa škodí demokracii, pomocí regresní analýzy panelových dat. Mezi nejvýznamnější panelové analýzy dat o vztahu mezi ropou a demokracií z předchozího desetiletí patří studie autorské dvojice Jensen a Wantchekon (2004) nebo práce Benjamina Smitha (2004). Později na ně navázali ještě Ramsay (2011) s Aslaksenem (2010) a všichni tito autoři dospěli k výsledkům, které jsou víceméně shodné s těmi, které ve svých závěrech uvádí Michael Ross. Existuje rovněž mnoho autorů, jež ve svých spisech o souvisejících tématech považují Rossovy výsledky za naprosto samozřejmé. Naproti tomu lze nalézt i důležité příspěvky, které poukazují na potenciální nedostatky v jeho analýze. Za hlavní kritické příspěvky můžeme označit práce od autorských dvojic Alexejev a Conrad (2009) či Brunnsweiler a Bulte (2008). Dalšími kritickými texty poté přispěli také Horiuchi a Wagl'e (2008) nebo Haber a Menaldo (2011). Tito autoři upozorňují na různé druhy nedostatků, které budou v následujícím oddílu popsány a zhodnoceny.

Herb (2005) ve svém příspěvku vyjadřuje jisté obavy, které se týkají měření příjmu v modelu Michaela Rosse. Vzhledem k tomu, že v jeho modelu je kontrolováno HDP na obyvatele, je zde zachycen pouze (předpokládaný) přímý negativní dopad ropy na demokracii, spíše než aby byl zachycen také (předpokládaný) kladný nepřímý dopad ropy na demokracii (zvýšením HDP). Jeho proměnná ropa tak obsahuje předpokládaný pozitivní efekt, který má tento zdroj bohatství na příjmy

(a tudíž na demokracii). Herb také nenachází konzistentní empirickou podporu pro tezi, že rentiérství poškozují demokracii a dochází k závěru, že toto bohatství nedělá země lépe řízenými, ale ani to není prokletí. (Herb 2005: 311). Ke stejným výsledkům se hlásí také autorská dvojice Alexejev a Conrad, která rovněž „odmítá tvrzení, že bohatství z přírodních zdrojů je prokletí, které zemi významným způsobem poškozují“. (Alexejev a Conrad 2009: 587).

Brunnschweilerem a Bulte (2008) poté upozorňují na možnost obrácené kauzality, jelikož ropa a nerostné suroviny jsou v datech Michaela Rosse vyjádřeny jako procenta HDP. Tento typ vyjádření pak vede k tomu, že zatímco celkový vývoz ropy v roce 1996 je vyšší v Norsku než v Bahrajnu, při procentuálním vyjádření tvoří vývoz ropy v Norsku pouze 17% HDP, ale více než polovinu HDP v Bahrajnu. Zajímavé závěry nám poskytuje také práce Dunninga (2008), který na základě své analýzy panelových dat usuzuje, že zatímco závislost na rentách z ropy má statisticky významný negativní vliv na demokracii, ropné příjmy na obyvatele mají na demokracii ve stejnou chvíli také statisticky významný pozitivní vliv. Ulfelder (2007) následně kritizuje Rosse pro implicitní předpoklad, že zvýšení bohatství z přírodních zdrojů má podobný (negativní) vliv u všech typů režimu. V rámci své analýzy vznáší otázku: „Opravdu si myslíme, že objev ropy v konsolidované, liberální demokracii způsobí, že země upadnou k autokracii?“ (Ulfelder 2007: 998-999). Podle Ulfeldera znamená kladná odpověď na tuto otázku velice riskantní „roztahování teorie kolem bodu zlomu“. Na výzkumném vzorku, který zahrnoval pouze demokratické státy, pak stejný autor zjistil, že zdroj bohatství již nemá na demokracii statisticky významný vliv.

Další možná slabina v analýze Michaela Rosse je diskutována v textu autorské dvojice Horiuchi a Wagle (2008). Tito badatelé zdůrazňují, že druh režimu je určován spíše historií a institucemi dané země než na základě množství zdrojů. Ve svém textu představují Fixed Effects model ke kontrole nezjištěných vlivů specifických pro danou zemi a nenacházejí empirickou oporu pro tvrzení, že ropa brání demokracii. Haber a Menaldo

(2011) také kritizují typ regresní analýzy panelových dat, kterou Ross ve svém díle provádí, a označují ji jako „neefektivní strategii pro odhalování kauzálních vztahů“. Ani tato autorská dvojice ve svých výpočtech nenachází empirickou podporu pro Rossovy závěry. Jelikož však všichni tito výzkumníci využili ke zdůraznění potenciálních slabin v Rossově analýze odlišná data a modely, zůstává velice nejasné, proč jsou jejich výsledky podobné nebo naopak v rozporu s výsledky Michaela Rosse.

2 Kontextuální část

V této části práce se podrobněji zaměříme na geografický areál, ve kterém budeme provádět náš kvantitativní výzkum. V prvním oddílu nejprve vymežíme region subsaharské Afriky a posléze nastíníme důležité historické souvislosti, které jsou nezbytné pro pochopení současné politicko-ekonomické situace v tomto regionu. Ve druhém oddílu následně pojednáme o rozsáhlém nerostném bohatství, které se nachází na území tohoto regionu, a představíme si hlavní exportéry i dovozce jednotlivých nerostných surovin. Tato část textu by měla být velice přínosná při analyzování výsledků, které získáme v dalším pokračování této diplomové práce. Pouze díky znalosti historického kontextu SSA totiž budeme schopni interpretovat data, která nám v číselné podobě předloží program SPSS Statistics.

2.1 Subsaharská Afrika

Region subsaharské Afriky (SSA) je geograficky vymezen jako část afrického kontinentu, který je ze severu ohraničen Saharou, a zahrnujeme do něj nejen pevninské státy, ale i přilehlé ostrovy, z nichž největší je Madagaskar. V této práci budeme mezi země subsaharské Afriky, v souladu s pojetím Světové banky (SB), řadit 49 nezávislých států. Zbývající část afrického kontinentu, severní Afrika, je pásmo zemí severně od Sahary, které je kulturně spjata spíše s Evropou či regiony Blízkého a Středního východu. Z důvodu tohoto kulturně-historického propojení s jinými kontinenty tak nebude tento sub-region zahrnut do našeho výzkumu. Do severní Afriky spadá podle většiny odborných klasifikací pět arabských zemí, tj. Alžírsko, Egypt, Libye, Maroko a Tunisko.

Poněkud problematicky se jeví zařazení států Džibuti a Súdán, jejichž umístování do jednotlivých regionů není ve všech publikacích jednoznačné. Zatímco v databázích Světové banky je Džibuti zahrnuto do komplexu Střední východ a severní Afrika (*Middle East and North Africa*), v publikaci *Rozvojové indikátory Afriky (Africa Development Indicators)*, kterou vydává rovněž Světová banka, je řazeno mezi země subsaharské

Afriky (World Bank, 2011a, 2012a). S ohledem na jeho polohu mezi Somálskem a Etiopií se nám zařazení tohoto státu do regionu subsaharské Afriky jeví jako více logické a budeme se ho držet při vypracování této práce. V případě Súdánu se již jednotlivé publikace SB shodly na jeho umístění mezi rozvojové země subsaharské Afriky, do sub-regionu Severní Afriky ho však tentokrát řadí Organizace spojených národů (UN STATS, 2011a). Dělení OSN je ovšem značně odlišné od rozdělení jiných institucí⁹ a na základě tohoto kontextu tak rovněž Súdán zahrnujeme v rámci našeho výzkumu do SSA.

Subsaharská Afrika představuje etnicky a společensky velice heterogenní region. Přes 650 mil. obyvatel subsaharské Afriky je rozděleno na zhruba tisíc kmenů a národů, jež hovoří více než 800 jazyky a dialekty. Mezi jednotlivými etnickými skupinami jsou často obrovské rozdíly jak z hlediska početnosti, tak z hlediska dosaženého sociálního a ekonomického vývoje. Jednotlivé etnické skupiny jsou na jednu stranu extrémně vnitřně soudržné, avšak současně rovněž velmi agresivní a nenávistné k okolním skupinám. „Pro tyto populace je charakteristická pospolitost na základě pokrevních svazků, jež se vyznačuje enormní vnitřní soudržností a inklinuje k autarkii. Doprovodným jevem je často velmi silně rozvinutá xenofobie, i vůči sousedním kmenům, která někdy vyúsťuje až v agresivní šovinismus a rasismus“ (Volenec 2004: 4). Přitom i na africkém kontinentu docházelo již od středověku ke konstituování vyšších etnických pospolitostí a základních politických struktur. Pak byl ale tento přirozený proces narušen příchodem kolonizátorů, kteří si Afriku kompletně administrativně přerozdělili.

2.1.1 Počátek kolonizace v Subsaharské Africe

Až do roku 1880 se předkoloniální státy v SSA vyvíjely autonomně, kdy jedinými zónami zřetelného evropského vlivu byly pobřežní oblasti portugalských území jižní Afriky a Senegalu. Do této doby nebyl v Evropě

---

⁹ OSN řadí mezi země SSA také tři závislá území, kterými jsou francouzské zámořské departmenty Mayotte a Réunion a britská kolonie Svatá Helena (UN STATS, 2011a)

zájem o přímé obsazení rozlehlých území a kolonizaci Afriky, což dokazuje například skutečnost, že ještě roku 1865 přijal britský parlament zákon zakazující další rozšiřování kolonií. Od 70. let 19. století však začaly evropské mocnosti toto stanovisko rychle přehodnocovat, jelikož druhá průmyslová revoluce potřebovala pro rozvoj těžkého a spotřebního průmyslu také africké zdroje, odbytiště a pracovní síly. Sjednocením Itálie (1861) a Německa (1871), rychlým rozvojem USA po občanské válce (ukončené 1865) a dynamickým rozmachem Japonska (od roku 1868) rovněž vznikly nové mocnosti, proti jejichž konkurenci se evropské státy, jež byly v Africe již angažované, potřebovaly posílit z ekonomických a lidských kapacit kolonií (Klíma 2012: 165).

Poznávání, evangelizaci a příležitostný obchod tak vystřídala přímá vojenská a správní okupace, která byla mimořádně razantní a rychlá. Zatímco v roce 1876 ovládali Evropané jen desetinu Afriky, v roce 1900 okupovali už celých devět desetin tohoto kontinentu. Přelomem ve vztahu Evropy a Afriky se v této souvislosti stala Mezinárodní konference v Berlíně (1884 – 1885), která ve svém závěrečném aktu stanovila pravidla pro budoucí okupaci pobřežních území Afriky. Neprodleně po Berlínské konferenci tak vypukla tzv. rvačka o Afriku (*Scramble for Africa*), která zcela přehlížela dosavadní suverenitu a práva afrického obyvatelstva (Klíma 2012: 165-167).

2.1.2 Subsaharská Afrika v období kolonialismu

Nezájem o potřeby Afričanů dokládá umělý charakter hranic koloniálních států, které ignorují starověké způsoby obchodování v rámci kontinentu a nijak nerespektují rozmístění etnických pospolitostí¹⁰. Největšími koloniálními impérii se během první poloviny 20. století mohla pyšnit Velká Británie a Francie, v menší míře zde pak byly zastoupeny také koloniální velmoci Portugalsko, Španělsko a Belgie. V celé SSA nalezneme

---

¹⁰ Jednotlivé etnické skupiny byly rozděleny do několika různých států, jako je tomu například u kmene Somali, který obývá Džibuti, Etiopii, Keňu a Somálsko (Miui 2010: 1315).

pouze dvě země, které se nikdy nestaly součástí evropské kolonizace. Prvním státem je Etiopie¹¹, která je jediným nepřetržitě nezávislým státem afrického kontinentu a zároveň jedním z nejstarších samostatných států světa. Suverenita Etiopie, která je etnicky velmi heterogenním státem, se datuje přibližně k počátku našeho letopočtu, tedy přinejmenším 2000 let do historie. Druhou zemí je pak Libérie, která získala nezávislost již v roce 1847, kdy přijala ústavu vytvořenou podle amerického vzoru a stala se tak nejstarší africkou republikou. Libérie byla založena za podpory amerických odpůrců otrokářství a byla osidlována osvobozenými otroky, kteří se na rodný kontinent vraceli z USA a Karibiku (Klíma 2012: 175-243).

Jako opačný příklad můžeme označit například stát Eritrea, jehož historie byla vytvářena na pozadí neustálého střídání mezi nadvládami různých států. Přibližně mezi lety 300 a 600 byla Eritrea součástí etiopského království a po následném dlouhém období nezávislosti ji kolem roku 1500 anektovala Osmanská říše. V roce 1890 se Eritrea stala italskou kolonií, o 50 let později jí obsadily vítězné spojenecké síly Velké Británie a po krátkém období pod britskou správou rozhodla OSN o federativním sjednocení Eritrei a Etiopie. Následovala válka za nezávislost, která vyvrcholila roku 1993, kdy Eritrea vyhlásila samostatnost a jako nezávislý stát vstoupila do OSN. Přestože válka s Etiopií byla mírovými dohodami v roce 2000 následně ukončena, napětí a konflikty s různou intenzitou pokračovaly a trvají až do současné doby (Klíma 2012: 175-236).

Období koloniální správy hluboce poznamenalo vývoj jednotlivých zemí, které se nacházejí v regionu SSA. Mateřské státy považovaly kolonie za levný zdroj přírodních surovin či pracovní síly, a takovým způsobem s nimi také zacházely. Přínosy kolonizace v podobě budování infrastruktury, škol a zdravotnických zařízení byly do značné míry zastíněny vznikem asymetrických obchodních vztahů, jež přinášely zisky koloniálním mocnostem a deformovaly hospodářství závislých území. Instrukce

---

¹¹ Toto nezávislé období bylo narušeno pouze během 30. let 20. stol., kdy po několik let probíhala italská okupace Etiopie (Klíma 2012: 235-236).

vytvořené v koloniích se nepodobaly ani institucím evropským, ani těm africkým. Tradiční africké politické systémy byly často založeny na konceptu rodiny, a zničení těchto systémů místní obyvatelstvo neblaze poznamenalo (Muiu 2010: 1315).

Úspěšnému a rychlému osamostatnění států v SSA dlouho bránila celá řada faktorů. Umělé koloniální celky obsahovaly různá etnika, v mnoha zemích přetrvávala nevraživost mezi kmeny a klany, vliv politických stran evropského typu byl pouze nepatrný a africká elita zatím nebyla schopná převzít koloniální administrativu. Modelová dekolonizace předpokládala vybudování vlastní politické reprezentace, uzavření dohody s koloniální mocností a nakonec předání moci z rukou koloniální správy do rukou místních politiků. Poválečné rozštěpení na dva zneprátelené bloky a s ním spojené závody ve zbrojení však vedly k nezájmu vedoucích mocností a mezinárodních organizací o promyšlenou a postupnou dekolonizaci (Klíma 2012: 273-275).

2.1.3 Dekolonizace subsaharské Afriky

Na území subsaharské Afriky se první výrazné dekolonizační tendence začaly objevovat až po druhé světové válce, která otřásla v základech samotnou podstatou dosavadního uspořádání mezinárodních vztahů. Během meziválečného období nepředstavovala nacionalistická hnutí v koloniích pro evropské velmoci žádný problém, avšak po roce 1945 se v afrických koloniích začala formovat jednotnější a odvážnější politická hnutí, která se stále důrazněji hlásila o vyšší stupeň politické autonomie. Dekolonizační tendence byly posilovány taktéž zkušenostmi z obou světových válek, tlakem OSN či úspěšným bojem za nezávislost mnoha asijských národů v Indonésii, Vietnamu nebo Indii. Nemalou roli při procesu dekolonizace sehrálo také nové světové uspořádání, které bylo založeno na převaze „nekolonialistických“ mocností USA a SSSR (Klíma 2012: 273).

Jako první se v roce 1956 osamostatnil Súdán, o rok později deklarovala nezávislost Ghana a v roce následujícím se k nim přidala rovněž Guinea. Letopočet 1960 je pak obecně nazýván jako Rok Afriky, neboť během něj vyhlásilo nezávislost hned 17 afrických států. Rozpad francouzského koloniálního impéria byl posléze následován zánikem impéria britského¹² a v roce 1968 vyhlásila svrchovanost rovněž jediná španělská kolonie v tomto regionu, kterou byla Rovníková Guinea. Celkově se tak v průběhu této mohutné dekolonizační vlny, která probíhala v 60. letech 20. století, osamostatnilo dalších 33 kolonií na území SSA. Portugalské koloniální impérium odolávalo dekolonizačním snahám až do poloviny 70. let, kdy se nejprve roku 1974 osamostatnila Guinea-Bissau a o rok později jí následovaly všechny ostatní portugalské kolonie v regionu SSA, kterými byly Angola, Kapverdy, Mosambik a Sv. Tomáš a Princův ostrov (Klíma 2012: 337-404).

Samotný vznik afrických států tak probíhal v ostrém kontrastu se vznikem a vývojem evropských států, které se nezřídka utvářely i několik století. Nové africké státy byly oproti tomu nuceny od počátku existence čelit větším výzvám v ekonomické i politické oblasti. V ekonomické sféře byly omezeny mechanismem koloniální správy, v rámci kterého sloužily jako pouhé zásobárny surovin a musely draze platit dovážené průmyslové zboží. V politické sféře se pak musely vyrovnat s nedostatečným počtem vlastního lidského kapitálu, který by oplýval potřebnou administrativní a politickou zkušeností. Africké státy v sobě zároveň již měly zárodky nestability, která se brzy stala záminkou k vměšování mocností a umožňovala intervence vnějších sil do afrických záležitostí. „Jak ukazuje politický vývoj posledních čtyřiceti let, hlavní nebezpečí spočívalo pro Afriku v kumulativním efektu obou – inherentní nestability a intervence.“ (Gedlu 1999: 58).

---

¹² V první dekolonizační vlně se osamostatnili veškeré britské kolonie v SSA kromě Jižní Rhodesie (Zimbabwe), jež vyhlásila nezávislost až v roce 1980 (Klíma 2012: 467).

Africké země většinou odvrhly investiční a rozvojové programy přijaté krátce před dekolonizací a hledaly oporu v područí nových supervelmocí, které na kontinent přicházely se sobeckou vidinou ideologických či ekonomických cílů. Koloniální správa byla vystřídána místní nekvalifikovanou byrokracií bez rozvojových záměrů a zároveň se naplno začal projevovat rozpor mezi etnickým společenstvím a státem trvajícím v koloniálních hranicích. „Důsledkem těchto jevů se staly režimy osobní moci, brutální diktatury, obecně nová závislost, převraty, občanské i mezistátní spory a války, migrace a bída vrcholící až hladomory.“ (Klíma 2013: 338)

2.2 Nerostné suroviny v SSA

Subsaharská Afrika je regionem, ve kterém se nachází obrovské množství nerostného bohatství. Můžeme zde nalézt mnoho druhů nerostných surovin, bez kterých by se dnešní společnost jen těžko obešla, např. zlato, platinu, měď, kobalt, uran, ropu či zemní plyn. Toto nerostné bohatství bylo jedním z hlavních důvodů, které na konci 19. století vedly k tzv. rvačce o Afriku a během následné éry kolonialismu se primární suroviny staly důležitým zdrojem pro celý evropský průmysl. Po získání nezávislosti pak vše nasvědčovalo tomu, že vývoz nerostných surovin bude pokračovat a stane se pomyslným tahounem ekonomického růstu v nových afrických státech.

První ropný šok a s ním spojená ekonomická krize v 70. letech však způsobila propad cen primárních komodit na světových trzích a africké státy, jež byly vysoce závislé na vývozu nezpracovaných nerostných surovin a dovozu zpracovaného zboží, se začaly zadlužovat. Ceny primárních surovin poté nevzrostly ani v 80. letech a mnoho afrických států tak nebylo schopno své dluhy splácet. V reakci na tento nepříznivý vývoj začala Světová banka a Mezinárodní měnový fond prosazovat strukturální reformy, na jejichž základě prošly ekonomiky zadlužených států liberalizací. Ani privatizace státních těžařských společností však nevedla k vyřešení této situace, a nově vzniklé státy se dále propadaly do pasti chudoby. V mnoha

afriických zemích došlo k občanským válkám a k moci se dostávali autoritářští vládcí, kteří nerostné suroviny využili pouze pro své vlastní obohacení. Ve světle těchto událostí tak není divu, že nerostné suroviny jsou v africkém kontextu považovány spíše za prokletí, než za prostředek k dosažení udržitelného rozvoje a ekonomického růstu.

2.2.1 Charakteristika nerostných surovin v SSA

V rámci této podkapitoly budou krátce představeny nejvýznamnější nerostné suroviny nacházející se v subsaharské Africe. Největší důraz pak bude kladen, v souvislosti s užším zaměřením této práce, na těžbu ropy a diamantů. Státy SSA patří mezi největší vývozce platiny a diamantů, nemalou roli pak sehrávají rovněž v produkci kobaltu, magnezitu, zlata a uranu. Co se týče energetických surovin, SSA nemá velký podíl na světové produkci ropy a zemního plynu, přesto však jsou tyto suroviny pro několik států hlavním vývozním artiklem (USGS 2012).

2.2.2 Ropa

Ropný průmysl je v současné době nejvíce se rozvíjejícím průmyslovým odvětvím v SSA. Zároveň se na tento ropný boom snaží navázat další země, které uskutečňují (či přinejmenším plánují uskutečnit) rozsáhlé průzkumy, jež by mohly vést k objevení nových ložisek ropy. V SSA můžeme lokalizovat dvě odlišná teritoria, ve kterých se nachází bohaté ropné zásoby. První oblastí je pobřeží Guinejského zálivu¹³, kam spadají významní producenti ropy jako Nigérie, Kamerun, Rovníková Guinea, Gabon, Republika Kongo či Angola. Druhou oblastí je sub-region severovýchodní Afriky, zahrnující zejména těžební pole v Súdánu a Čadu. Zatímco v Guinejském zálivu se většina ropných zásob nachází pod hladinou moře, v Súdánu a Čadu se jedná o těžbu pozemní. Dalšími státy v regionu SSA, které začínají pozvolna pronikat do ropného sektoru, jsou například Mauretánie, Senegal, Ghana, Pobřeží slonoviny či Etiopie.

---

¹³ V Guinejském zálivu se rozsah nalezišť určených k exploataci zvýšil mezi lety 1990 a 2000 z 15 000 km² na 237 000 km² (USGS 2010).

Veškerá ropa z tohoto regionu pak proudí zejména do USA, Evropy a Číny (Záhořík 2009: 284).

Subsaharská Afrika zatím neatakují přední příčky světového žebříčku v oblastech produkce, spotřeby, dovozu, vývozu a ověřených zásob ropy. Význam SSA spočívá ve skutečnosti, že produkce ropy má výraznou převahu nad spotřebou a objevená ložiska „černého zlata“ dosud nejsou pevně rozdělena mezi konkrétní ropné společnosti ani odběratelské státy. Na základě energetické bezpečnosti nebo také ekonomických a politických příležitostí se tak SSA ocitá v hledáčku předních světových mocností, resp. hlavních odběratelů i producentů ropy. Podle Kváči a kolektivu tak dochází v posledních letech k třetímu soupeření o Afriku¹⁴, kterým je v tomto případě myšleno soupeření o africkou ropu (či obecněji o africké suroviny). Vidina stoupajících zisků vede, podobně jako v době studené války, k otevřené podpoře afrických nedemokratických režimů ze strany dnešních politických hegemonů (Kváča a kol. 2009: 127).

Mezi nejvýznamnější exportéry ropy v SSA patří Angola a Nigérie, jež společně zastávají zhruba 4/5 celkové produkce ropy v tomto regionu. S velkým odstupem poté následují Rovníková Guinea, Republika Kongo a Gabon (EIA 2013). Současná druhá příčka Angoly je však poměrně novou záležitostí, jelikož tato země byla až do roku 2002 rozvrácena dlouhotrvající občanskou válkou. Na příkladu těchto zemí můžeme poukázat na zásadní problém afrických vývozců ropy, kterým zůstává nestabilní politické klima, etnické a sociální nepokoje, korupce a zneužití bohatství z ropy pro vnitropolitické účely. Angolská vládní strana MPLA využívala ropné zisky k nákupu zbraní proti povstalecké skupině UNITA a udržování rozsáhlého systému klientelistických vazeb, což značně ovlivnilo průběh tamější občanské války. V Nigérii roztočila bohatá ložiska ropy spirálu všudypřítomné korupce, regionální marginalizace, etnického násilí a občanských válek (Kváča a kol. 2009: 128, Záhořík 2009: 286-287).

---

¹⁴ Prvním soupeřením je zamýšleno koloniální dělení Afriky mezi evropské velmoci, druhým je pak soupeření supervelmocí v době Studené války (Kváča a kol. 2009: 128).

2.2.3 Diamanty

Mnoho států v SSA v současnosti patří mezi hlavní vývozce diamantů a jejich produkce činí celých 57% světové těžby. Zatímco DR Kongo je světovou jedničkou v produkci průmyslových diamantů, Botswana obsazuje třetí příčku v produkci diamantů nejvyšší kvality. Na rozdíl od jiných nerostných surovin však v tomto případě není možné zcela důvěřovat datům, která nám předkládají mezinárodní agentury, jelikož nemalý objem produkce diamantů stále probíhá na nelegální bázi. Hlavní naleziště těchto drahých kovů na území SSA jsou soustředěna ve dvou různých oblastech. Tou první je oblast západní Afriky, kde se nachází vývozci diamantů jako Sierra Leone, Libérie, Guinea či Pobřeží Slonoviny. Druhou je pak oblast jižní Afriky, do které kromě výše zmíněných Botswany a DR Kongo spadají ještě Zimbabwe, Angola, JAR a Namibie (USGS 2012).

Diamanty můžeme obecně rozdělit na dvě skupiny dle geologické formy, v níž se vyskytují. Primární diamanty se nacházejí v hlubinných ultrabazických vyvěřelinách a jejich těžbu často provádějí velké nadnárodní společnosti, které neváhají investovat značné částky do rozvoje naleziště. Díky vysoké geografické koncentraci jsou tyto diamanty snadno kontrolovatelné ze strany vlády (potažmo těžební společnosti), která je schopna zajistit těžbu, potřebnou infrastrukturu i nutný tok financí. Zisky z těžby primárních diamantů jsou snadněji dostupné pro vládu disponující mezinárodním uznáním, což může ovlivnit míru korupce či represivního chování vlády. Zároveň však tyto zisky zvyšují schopnost vládní sebeobrany a snižují tak pravděpodobnost úspěchu povstaleckých skupin (Le Billon 2003b). Tento typ diamantů se nachází například v Botswaně, jejíž vnitropolitická situace naprosto odpovídá výše popsaným jevům.

Naproti tomu sekundární diamanty jsou poměrně snadno dostupné a není nijak obtížné je získat. Tento typ diamantů je možné vyzvednout z řečišť a pobřežních vod nebo vytěžit z povrchových dolů, přičemž oddělení diamantů z jejich primárního zdroje je obecně doprovázeno

nárůstem průměrné ceny za jeden karát. Sekundární diamanty jsou obvykle geograficky rozptýleny po povrchu rozsáhlého území, což centrálním autoritám komplikuje kontrolu nalezišť a s nimi souvisejících zisků. Ze stejného důvodu jsou tyto diamanty náchylnější k využití ze strany povstalců a mohou tak nejen přispět k vypuknutí konfliktu, ale také financovat již probíhající konflikt, jehož původ nemusí mít s diamanty nic společného (Le Billon 2003a). Přesně k takovému vývoji docházelo například v DRK, Angole nebo v Sieře Leone, kde se v hojné míře nacházejí sekundární (uloupitelné) diamanty.

2.2.4 Ostatní nerostné suroviny

Na území SSA se vyskytuje mnoho dalších nerostných surovin, které nepředstavují pro země původu takové prokletí jako ropa či diamanty. Jistě však nebude na škodu si tyto suroviny alespoň okrajově představit a pojednat o jejich hlavních exportérech. V rámci energetických surovin je velmi důležitou komoditou uran, kterého se v SSA nachází okolo 1,3 milionů tun, což představuje okolo 21 % dosud ověřených světových zásob. Největším producentem uranu v tomto regionu je v současnosti Niger, který tvoří 49 % produkce SSA, dále pak Namibie (39 %) a JAR (7 %). Většina tamní produkce následně putuje do Francie a pouze okolo 0,5 % zůstává v JAR, která jako jediná africká země vlastní jaderné elektrárny (World Nuclear Association 2014). Naopak produkce zemního plynu je z globálního pohledu zanedbatelná a slouží hlavně pro domácí spotřebu. Největším producentem zemního plynu v SSA je opět Nigérie, jejíž podíl na celkovém objemu těžby však nedosahuje ani 3%. V nedávné době zahájili těžbu plynu taktéž Ghana, Tanzanie a Mosambik (EIA 2013).

Státy v SSA jsou dále významnými světovými producenty drahých kovů, jakými jsou například zlato a platina, nebo také obecných kovů, například mědi a kobaltu. Země SSA se podílejí na 19 % světové produkce zlata, přičemž JAR pokrývá téměř třetinu tohoto objemu a dalšími významnými producenty jsou pak třeba Ghana, Malí či Tanzanie. Během

posledního desetiletí došlo k dramatickému poklesu těžby zlata¹⁵, což je připisováno rostoucím nákladům na těžbu ve velkých hloubkách. V SSA prakticky neexistuje spotřeba zlata a celá produkce míří do Švýcarska, Kanady, USA a Belgie. Největším producentem platiny a palladia v SSA je taktéž JAR, která je zároveň i největším producentem (58%) těchto nerostů na světě a majitelem největších rezerv. Největším odběratelem africké platiny a palladia jsou USA, Německo, Japonsko a Velká Británie (USGS 2012).

Znatelně menší roli zastává SSA ve světové produkci mědi, ve které jí připadá pouze 9% podíl. Do budoucna se však počítá s tím, že by se mohla stát majoritním producentem měděné rudy, a to hlavně díky DR Kongo, která má pravděpodobně druhé největší zásoby mědi na světě. V současné době je největším africkým producentem Zambie (47 %), ke které se však pomalu začíná přibližovat právě DR Kongo (nyní 41%), jehož produkce v posledních letech extrémně rychle stoupá¹⁶. Tento nerostně bohatý stát je také největším světovým producentem kobaltu a vlastní největší celkové zásoby tohoto nerostu. Podle serveru USGS je však většina konžské produkce kobaltu prodávána v primárním stavu, přestože je v Kongu několik rafinérií. Důvodem je poničená infrastruktura v důsledku několik let se táhnoucího konfliktu. Dohromady se v SSA těží 57 % světové produkce kobaltu, která je tvořena převážně DR Kongo (87%) a dále pak Zambii či JAR (USGC 2012).

---

¹⁵ V roce 2012 bylo vytěženo 517 tisíc kilogramů zlata, což je o 115 tisíc kilogramů méně než v roce 2002 (USGS, 2012).

¹⁶ Zatímco v roce 2004 DR Kongo vytěžila pouze 69 tisíc tun, v roce 2008 už to bylo 230 tis. tun a v roce 2012 dokonce 600 tisíc tun měděné rudy (USGC 2012).

3 Intervenující proměnné

Tato část práce představuje zvolené intervenující proměnné, které by měly být velice užitečné při testování naší základní rovnice. Intervenující proměnnou v našem případě chápeme vysloveně jen jako kontrolní a s její pomocí ověřujeme, zda vztah mezi Y a X není modifikován hodnotami Z. Jednotlivé intervenující proměnné byly vybrány na základě známých politologických teorií, které se zabývají vztahem mezi danou proměnnou a mírou demokracie. Pro účely našeho výzkumu byly zvoleny tyto intervenující proměnné: Ekonomická výkonnost, Etnicita, Náboženství a Intenzita konfliktů. Na konci každého oddílu budou rovněž představeny vybrané ukazatele pro jednotlivé proměnné, jež budou následně využity v rámci analytické části této práce.

3.1 Ekonomická výkonnost

Obecný předpoklad, že ekonomický růst je posléze následován i rozvojem demokracie je součástí tzv. modernizační teorie, kterou jsme široce představili v předchozí části práce. Na tomto místě shrneme předchozí poznatky a provedeme operacionalizaci této kontrolní proměnné. Prvním zásadním dílem, které se věnuje této tezi, byla stať Seymoura Martina Lipseta (1959), ve které pojednává o společenských podmínkách, které podporují demokratický politický systém. Hlavním výstupem jeho práce je vysoká korelace mezi ekonomickým rozvojem a demokracií, což může znamenat, že bohatší státy mají větší šance na udržení demokracie. K tomuto závěru dochází na základě 4 faktorů, které jsou dle něj hlavními ukazateli ekonomického rozvoje (míra bohatství, stupeň industrializace a urbanizace a úroveň vzdělání) a vyšších hodnot naměřených ve státech, které byly označeny jako „více“ demokratické. Zároveň se však téměř nezabývá samotnou nezbytností těchto faktorů pro stabilitu demokracie a možností, že vyšší hodnoty sledovaných ukazatelů jsou spíše produktem dobře fungující demokracie, než podmínkou její stability. Lipset přičítá sociálně ekonomickým faktorům klíčový význam a jednoznačně je upřednostňuje před aspekty institucionálními (Lipset 1959: 65-73).

Druhou představenou studií byl text autorské dvojice Adam Przeworski a Fernando Limongi (1995), který ověřuje Lipsetovy závěry a teorii modernizace dále rozpracovává. Autoři zde představují dva druhy vztahů mezi úrovní rozvoje a demokratickým režimem – tzv. endogenní a exogenní vysvětlení vzniku demokracie. S modernizační teorií však autoři ztotožňují pouze první vysvětlení (tzv. endogenní), jelikož v případě exogenního vztahu není demokratický systém zaveden v návaznosti na ekonomický rozvoj a demokracii tak nelze označit za produkt modernizace. Na základě testování pak Przeworski s Limongim došli ke dvěma dílčím závěrům: (1) drtivá většina autoritativních režimů nenaplnuje předpoklady modernizační teorie a (2) není možné určit jasnou hranici, při jejímž překročení by existovala relativní jistota, že daná země svrhne diktaturu. Autoři na rozdíl od Lipseta zdůrazňují nezastupitelnou roli aktérů a strategií při budování demokracie, která v jejich očích není jen vedlejším produktem ekonomického rozvoje, ale spíše výsledkem cílevědomého jednání politických aktérů. Przeworski a Limongi tvrdí, že ekonomický rozvoj hraje roli pouze při stabilizaci demokratického zřízení a zároveň zpochybňují tezi, že demokracie se objevuje pouze jako důsledek modernizace a ekonomického rozvoje společnosti (Przeworski, Limongi 1997:161-165).

V průběhu celého vývoje modernizační teorie zaznívaly rovněž otázky, které pátraly po pravém příčinném vztahu mezi těmito dvěma veličinami. Bohaté státy mají obecně vyšší míru demokracie než státy chudé. Je to však tím, že ekonomický růst přispívá k rozvoji demokracie nebo spíše tím, že demokratické zřízení pomáhá k rozvoji ekonomiky? Ronald Inglehart (2009) se ve svém nedávném textu přiklání k tvrzení, že kauzalita směřuje především od ekonomického rozvoje k demokratizaci. Během rané industrializace docházelo k ekonomickému růstu jak v autoritářských státech, tak i v těch demokratických. Po dosažení určité úrovně hospodářského rozvoje se však stávalo stále více pravděpodobné, že se demokracie objeví a přežije. Tento proces podle Ingleharta není způsoben demokratickými institucemi, které by se automaticky objevovaly po

dosažení určité úrovně HDP, ale spíše vznikem vzdělané střední třídy, která si zvykla myslet sama na sebe (Inglehart 2009: 35).

Správný směr tohoto příčinného vztahu zkoumal ve své práci také Darren Acemoglu (2008), který provedl regresní analýzu na vzorku 150 států v období od roku 1960 do roku 2000. Jeho výsledky nepřinášejí žádný důkaz o tom, že by příjem měl vliv na míru demokracie. Podle Acemogla je to způsobeno tím, že politický a hospodářský rozvoj se vzájemně prolíná, přičemž některé země se vydaly na rozvojovou cestu spojenou s demokracií a hospodářským růstem, zatímco jiné šly cestou diktatury, represe a omezenějšího růstu. Přestože jeho výsledky neposkytují důkaz o kauzálním vlivu příjmu na demokracii, tento vztah podle něj možná stále funguje, avšak na mnohem nižších frekvencích¹⁷. Zároveň Acemoglu připouští, že jeho výsledky nepopírají ani možný vliv demokracie na ekonomický růst, což je kauzální vztah, který je v jistých textech popírán¹⁸ (Acemoglu 2008: 837).

Ekonomická vyspělost - HDP na obyvatele

Na základě poznatků, které jsme představili v předešlé podkapitole, zahrneme do této práce ekonomické ukazatele, které vycházejí z předpokladu tzv. modernizačních teorií o blahodárném vlivu ekonomického růstu na úroveň demokracie. V návaznosti na Lipseta a Przeworskiho s Limongim budeme jako ukazatel ekonomické výkonnosti jednotlivých států používat hodnoty HDP na obyvatele, které získáme z dat Světové banky. Vzhledem k tomu, že budeme srovnávat data od roku 1990 do 2013, zvolili jsme konstantní hodnotu amerického dolaru k roku 2005. Tímto se vyhneme zkreslení, které by způsobilo použití dat, jež by byla zatížena inflací nominálních hodnot HDP na osobu (World Bank 2014).

---

¹⁷ Nižší frekvencí je v této práci zamýšlen horizont 100 let nebo více. (Acemoglu 2008: 837)

¹⁸ Tento názor zastávají například Torsten Persson a Guido Tabellini (2007)

3.2 Etnicita

Etnické složení států je dle mnoha autorů dalším faktorem, jež zásadně ovlivňuje proces demokratizace. Například podle Dankwarta Rustowa, který se široce zabýval problematikou demokratických přechodů, je národní jednota jedinou podmínkou existence demokracie (Rustow 1970: 352). Africké státy však byly, na rozdíl od evropských zemí, zakládány podstatně dříve než mohl být proces vytváření národní jednoty plně rozvinut. V předešlé části byl důkladně představen průběh africké kolonizace, během které byly vytvářeny územní celky, jež vůbec nereflektovaly etnickou příslušnost tamních obyvatel. Tímto neohleduplným vytyčením hranic tak došlo ke sjednocení mnoha odlišných etnik do společného státu¹⁹.

Neohleduplné vymezení hranic však není jediným procesem, který probíhal během kolonialismu a který zvyšoval konfliktní potenciál etnicity. Britská i francouzská koloniální správa účelově měnila etnickou identitu Afričanů pro svůj prospěch, a nechali tak vzniknout úrodnou půdu pro další konflikty v dekolonizované Africe. Etnická příslušnost existovala v Africe již v předkoloniálním období, ale v následujícím období pak byla instrumentalisticky posilována koloniální správou. Budování nového národa se tak často zvrhlo ve vnucování kulturní nadvlády nejmocnějšího etnika, což vedlo k pocitu ohrožení uvnitř ostatních etnických skupin, posílení jejich soudržnosti a vzniku mocenských či ozbrojených uskupení (Bayart 2010: 51).

Vztahu mezi etnickým složením obyvatelstva a konflikty v jednotlivých státech se poměrně rozsáhle věnovali také autoři James D. Fearon a David D. Laitin, kteří mezi lety 1999 – 2003 vydali hned 3 vědecké články s tímto zaměřením. Přestože tato autorská dvojice zkoumala primárně souvislost mezi etnickým složením států a vnitrostátními konflikty, my použijeme jejich data k analyzování vztahu mezi etnicitou a

---

¹⁹ Důsledkem této praxe jsou pak státy jako DR Kongo, ve kterém žije okolo 200 různých etnických skupin.

úrovni demokracie. Samotnou etnicitu je možné vnímat a definovat dvěma způsoby – buď jako objektivní nebo subjektivní jev. První z nich, tzv. primordiální přístup chápe etnicitu jako vrozenou charakteristiku a její identifikaci jako neumlčitelnou. Oproti tomu konstruktivisté (nebo také instrumentalisté) vnímají etnickou příslušnost jako sociální konstrukt, který může být různými skupinami zneužit k politickému boji.

I přes odlišné podoby kauzálního mechanismu se mnoho autorů shoduje v tom, že etnicita je spojena s nestabilitou a konfliktem. Bayart (2010) vidí hlavní důvody v dřívějších praktikách koloniální správy, Fearon a Laitin (2000) viní zejména současné elity, které podle nich využívají etnicitu ve svůj prospěch, La Porta et al. (1999) upozorňují na to, že etnická různorodost vede ke korupci a málo efektivním vládám, které vyvlastňují etnické poražené. Ale je opravdu etnicita tím hlavním původcem nestability nebo jde v tomto případě pouze o falešnou korelaci? Mnoho badatelů použilo pro zodpovězení této otázky tzv. index etno-jazykové frakcionalizace (*ethnolinguistic fractionalization* - ELF), který jim v jejich výzkumech posloužil jako indikátor etnické heterogenity. Z jejich výsledků plyne, že etnická frakcionalizace se sice zdá být silnou vysvětlující proměnnou pro hospodářský růst, avšak již není signifikantní ve vysvětlení občanských válek a dalších druhů konfliktů. Tyto výsledky tak vedly mnohé autory k přehlížení etnicity jako možného zdroje konfliktů a občanských válek. Fearon a Laitin (2003) a Collier a Hoeffler (2002) došli k závěrům, že jak etnická frakcionalizace tak náboženská frakcionalizace nemají žádný statisticky významný vliv na pravděpodobnost občanských válek.

V návaznosti na tyto práce vyslovují Montalvo a Reynal-Querol (2005) domněnku, že jeden z možných důvodů pro nedostatečnou vypovídací schopnost etnické heterogenity na pravděpodobnost ozbrojeného konfliktu je použitý indikátor heterogenity. Namísto indexu etnické frakcionalizace by výzkumní pracovníci podle nich měli přemýšlet o využití míry etnické polarizace, konceptu používaného ve většině teoretických studií. Tento index zachycuje, jak dalece je složení etnických skupin vzdáleno od bipolárního rozdělení, které představuje nejvyšší úroveň

polarizace. Již Horowitz (1985) totiž ve svém díle poukazuje na skutečnost, že etnické konflikty se vyskytují převážně v zemích, kde se nacházejí dvě velké etnické skupiny, které jsou přibližně stejně početné. Etnická dominance nebo existence velké etnické skupiny tak není nutnou podmínkou pro vysokou pravděpodobnost etnického konfliktu. Collier (2001) v této souvislosti zdůrazňuje, že vysoce heterogenní společnosti mají dokonce menší pravděpodobnost občanských válek než společnosti homogenní. Největší riziko je pak spojené se střední mírou etnické diverzity, což odpovídá hodnotám v rámci indexu etnické polarizace.

Při bližším pohledu na výsledky autorské dvojice Montalvo a Reynal-Querol opravdu můžeme konstatovat, že jejich index polarizace předpovídá občanské války lépe než index frakcionalizace. To však neznamená, že tento index lépe postihuje etnické napětí v dané zemi. Riziko vypuknutí občanské války je totiž pochopitelně mnohem vyšší, když se proti sobě vymezi dvě etnické skupiny stejné velikosti, než když se v dané oblasti nachází mnoho malých skupin. Možnost občanské války se zvyšuje také z toho důvodu, že pokud by se v oblasti nacházela etnická skupina, která by byla jednoznačně převládající, může využít své dominance a potlačením druhé skupiny se vyhnout válce. Nicméně, kvalita daného státního zřízení nesouvisí pouze s rizikem ozbrojeného konfliktu, a může být obzvláště špatná, když o veřejné zdroje bojuje mnoho různých skupin. Alesina et al. (2003) porovnávali ve své studii tyto dva indexy a poukázali na skutečnost, že míra etnické polarizace produkuje velice podobné, ale mírně horší výsledky než index frakcionalizace.

Pokud se opět oklikou vrátíme ke vztahu mezi etnicitou a demokracií, je nezbytné si představit také myšlenky Roberta Dahla (1971). Podle něj se výrazně snižují vyhlídky na demokracii, pokud základní identity a přesvědčení obyvatel dané země produkuje politické konflikty. Ty mohou vznikat kolem etnických, náboženských a jazykových identit nebo také na základě sdílených historických zkušeností a rodových mýtů. Rovněž další autoři, jako například Easton (1965) nebo Lijphart (2004), se ve svých

textech přiklonili k názoru, že etnická, jazyková a náboženská heterogenita komplikuje demokratické vládnutí.

Etnicita – Index etnické roztržitosti

Pro účely naší práce zahrneme do regresní analýzy proměnnou vyjadřující etnickou fragmentaci. Hodnoty proměnné vyjadřující etnickou roztržitost afrických států budeme čerpat z dat autorů Fearona a Laitina (2003), kteří pracují s tzv. indexem ELF, jehož hodnoty se rovnají pravděpodobnosti, že dva náhodně vybraní lidé z jednoho státu budou pocházet z různých etno-jazykových skupin.²⁰ Nevýhodou tohoto indexu jsou konstantní hodnoty ELF v rámci zkoumaného období, přesto ho však považujeme za nejlepší možný nástroj k našemu výzkumu.

3.3 Náboženství

Dalším z mnoha faktorů, jež se podílejí na (ne)demokratickém směřování jednotlivých států je jistě také náboženství. V rámci politického soupeření se může tento faktor projevovat dvěma způsoby: 1. Vztahy mezi různými náboženstvími (případně ostatními směry jednoho náboženství). 2. Antagonismem ve vztahu mezi státem a církví (neboli sporem o postavení náboženství ve státě). Oba tyto dílčí náboženské rozpory můžeme nalézt i v africkém politickém prostředí a v obou se projevují následky kulturního střetu – křesťanství i islám představují importované ideologie, původem neafrické jsou i úvahy o oddělení státu a církve. Na africkém kontinentu můžeme v souvislosti s prvním problematickým vztahem identifikovat tři hlavní náboženské proudy. Jednak jsou to tradiční africká náboženství, která jsou animistického nebo polyteistického charakteru a která jsou postavená na velice podobných principech. Dále je v Africe značně rozšířené křesťanství, které se na tento kontinent dostalo nejprve skrz Blízký východ (koptská církev v Etiopii) a od počátku novověku pak pronikalo současně s evropskou kolonizací. Zatřetí má v Africe silnou pozici islám, který je dominantní zejména v severní Africe, ale vzrůstající vliv má i v zemích

---

²⁰ Fearon a Laitin užíli k vytvoření ELF jako hlavní zdroj Atlas Narodov Mira z roku 1964. Ke kontrole a doplnění chybějících údajů použili CIA Factbook a Encyklopedii Britannica.

jižně od Sahary. Islám se zde začal šířit společně s Araby již krátce po Mohamedově smrti a od severu a severovýchodu jej začaly přejímat i černošské kmeny.

Střet odlišných náboženství s sebou samozřejmě přináší i nemalý potenciál pro ozbrojené konflikty a s tím spojenou politickou nestabilitu. Samuel Huntington (1993) ve svém věhlasném díle předpovídal, že největší konflikty v budoucnu vypuknou na základě tzv. střetu civilizací a kritickou oblastí mají být právě hranice mezi jednotlivými civilizačními celky. Jako civilizaci označuje Huntington skupinu lidí, vymezenou nejnižším společným jmenovatelem kultury a nejširší možnou úrovní rozdělení dle sdílené kulturní identity. Civilizace je podle něj definována „společnými objektivními prvky, jako je jazyk, historie, náboženství, zvyky, instituce a subjektivním prvkem sebe-identifikace osob“²¹ (Huntington 1993: 24). Podle Huntingtona si vlastnosti jednotlivých civilizací odporují natolik, že budou způsobovat nepřátelství a konflikty. Náboženství je pak pro Huntingtona hlavním definičním znakem civilizace a nábožensky motivovaný konflikt hlavní součástí jeho teze o střetu.

Při aplikaci Huntingtonovi teze do afrického kontextu můžeme vidět, že kontinentem prochází jedna z jeho civilizačních hranic. V oblasti Sahelu se islámská civilizace střetává s africkou civilizací, jejíž hranice však nejsou tak zřetelné jako u ostatních Huntingtonem definovaných civilizací. Kritická linie střetu prochází africkým rohem a pokračuje pásmem Sahel přes nově rozdělený Súdán, Čad a Nigérii dále na západ. Vzhledem k Huntingtonovu tvrzení, že „islám má krvavé hranice“, by právě zde měl probíhat střet civilizací nejnásilněji (Huntington 1993: 35). Při podrobném zkoumání těchto států můžeme konstatovat, že náboženský střet těchto civilizací opravdu nabývá agresivní povahy. Často zmiňovaným příkladem je třeba Nigérie, kde v severních regionech převažují muslimští Hausové, zatímco

---

²¹ Mezi hlavní civilizační celky dle Huntingtona patří civilizace západní, konfuciánská, japonská, islámská, hinduistická, slovansko-ortodoxní/pravoslavná, latinsko-americká a africká (Huntington 1993: 25).

na jihu dominují Jorubové (vyznávající převážně tradiční africké náboženství) a křesťanští Ibové. Hlavní problém pak vzniká ve chvíli, kdy se v oblastech s převládajícím muslimským obyvatelstvem pokouší uplatňovat právo šariá i vůči nemuslimům.

Nejen vztah mezi jednotlivými náboženstvími, ale rovněž i vztah mezi církví a státem je důležitým faktorem na cestě k demokratickému zřízení afrických států. Z hlediska ústavních principů lze většinu současných afrických států označit za sekulární, kdy je svoboda náboženství ústavně zakotvena a současně žádné náboženství nemá výsadní postavení. Zvláště to platí o francouzských koloniích, které vstoupily do nezávislého života s ústavami v duchu francouzské sekulární tradice. Odklon od tohoto sekulárního přístupu můžeme pozorovat pouze ve státech jako je Mauretánie, Komory, Somálsko či Súdán, kde byl jako státní náboženství přijat islám, nebo v Libérii a Svazijsku, které jsou formálně vedeny jako státy křesťanské. Výrazně převažující sekulární charakter afrických států však neznamená, že má náboženství v Africe zanedbatelný význam. Afričané obecně patří k silně věřícím lidem a nic na tom nezměnily ani nedemokratické režimy, které vynaložily mnoho úsilí k propagaci ideologií, jež jsou často obtížně slučitelné s náboženstvím, např. komunismus.

Otázkou vztahu mezi církví a státem se v odborné literatuře věnovalo mnoho badatelů a pro většinu z nich je oddělení církve a státu jedním ze základních vlastností demokratického režimu. Podle Stepana (2001) vyžadují zvolení guvernéři institucí demokratického režimu dostatečnou autonomii, aby uplatňovali politiku, která je v mezích ústavy a která nemůže být napadena nebo zrušena nevolenými náboženskými vůdci nebo jinými institucemi. Právě požadavek autonomie je však často mylně interpretován ostatními učiteli a politiky v tom smyslu, že demokracie se v ideálním případě opírá o společnost, kde má náboženství malý vliv. Stepan navrhuje dvě základní podmínky pro fungování náboženství v jakémkoli režimu, který směřuje k demokratickému zřízení. První podmínka vyplývá ze základního demokratického požadavku na svobodné, spravedlivé a konkurenční volby politických funkcí, jak jej ostatně definoval již Dahl

(1971), Diamond et al (1995), Przeworski et al (2000) a další. Druhá podmínka vyplývá ze základních politických práv a občanských svobod (např. právo volit úředníky a dohlížet na jejich odpovědnost), které demokracie musí garantovat svým občanům.²²

Na výše popisovaný rozměr ve vztahu mezi církví a státem je v odborné literatuře často odkazováno jako na *vládní regulaci náboženství* (GRI). Vysoká hodnota tohoto indexu znázorňuje, že náboženství ovládne a následně reguluje politický život (například teokracie v Iránu) nebo že naopak politická sféra zcela reguluje život náboženský, a to i v soukromé sféře (například v některých komunistických režimech jako je Laos či Severní Korea). Dalším rozměrem, který můžeme zkoumat v rámci vztahu mezi státem a náboženstvím, je míra vstřícnosti, která je v příslušné literatuře označována jako *vládní zvýhodňování náboženství* (GFI). Tento indikátor měří míru vstřícnosti jednotlivých vlád směrem k jednomu nebo více náboženstvím ve své zemi, nezávisle na tom, zda se stát rozhodne regulovat náboženskou organizaci a víru (Linz 2004: 84-87).

Rozsáhlý kvantitativní výzkum s tímto zaměřením provedli například Grim a Finke (2006), kteří zkonstruovali tři hlavní indexy týkající se náboženství a vlády pro 247 zemí a území. Hlavním zdrojem pro jejich analýzu byl *2003 International Religious Freedom Report*, který je každoročně vytvářen Ministerstvem zahraničí Spojených států amerických. Na základě svých výsledků následně poukazují na fakt, že GRI a GFI se seskupují do dvou statisticky zřetelných oblastí, jejichž rozdělení úzce souvisí se vztahem mezi náboženstvím a státem. Zároveň je z jejich výzkumu patrné, že *vládní regulace náboženství* (GRI) se ukazuje jako silnější indikátor úrovně demokracie než *vládní zvýhodňování náboženství* (GFI), které zdaleka nedosahuje tak vysokých hodnot. Nejzajímavějším

---

²² Vláda nemůže regulovat nebo zakázat soukromou náboženskou víru a uctívání nebo bránit občanům v organizování politiky a plnění politických cílů, které jsou v souladu s jejich náboženskými hodnotami, pokud neporušují ústavu (Stepan 2001: 305-307).

poznatkem této práce je pak skutečnost, že v zemích s rozsáhlým muslimským elektorátem, ve kterých má demokracie největší úspěch (např. v Senegalu, Pákistánu nebo Indonésii), se poměr mezi vládní regulací náboženství a vládním zvýhodňováním náboženství nejvíce blíží tomu, jež můžeme pozorovat u katolických a demokratických států v Evropě a Latinské Americe (Grim, Finke 2006: 99).

Náboženství – podíl muslimů v populaci

Pro zachycení vlivu náboženství na míru demokracie v afrických státech zahrneme do našeho výzkumu proměnnou, která vyjadřuje procentuální podíl muslimů v populaci daného státu. Jako zdroj dat pro tuto proměnnou nám poslouží datová sada amerického fact tanku *Pew Research Center*, která však nabízí hodnoty pouze pro roky 1990 a 2010. V této souvislosti se jako dostačující (a jediný možný) přístup jeví jednoduše lineárně doplnit chybějící hodnoty. Hodnoty GRI a GFI, jež indikují rozložení moci mezi státem a náboženstvím, bohužel nejsou dostupné pro celé sledované období a proto není možné je v této práci využít.

3.4 Konflikt

Dalším důležitým faktorem, který do velké míry ovlivňuje proces demokratizace, je jistě také přítomnost či absence konfliktů. Jedním z prvních politologů, který se podrobněji věnoval vztahu mezi konfliktem a s ním spojenými státotvornými procesy, byl Charles Tilly. V reakci na vznik národních států v západní Evropě přichází Tilly (1985) s teorií budování států, jejímž základem je teze „válka dělá státy“ (*war makes states*). Podle jeho teze tak potenciální vladař nejprve za účelem svého obohacení ovládne území, které se stane jeho panstvím a k další expanzi (a zároveň ke svojí obraně) pak potřebuje další prostředky (Tilly 1985: 171).

Společně s rostoucí expanzí pak musí růst i jeho schopnost tyto prostředky získávat, což ho nutí k efektivnější kontrole jednotlivých zdrojů pro válčení (finance, muži, zbraně, potraviny) a zároveň nutně dochází i k postupnému vzniku organizačních a kontrolních struktur, které se

následně vyvíjely až do současné podoby institucí státní správy. Budování státu je přímo podpořeno také válčením, které má za následek vznik vojenských institucí jako jsou vojenské úřady a školy. Státní struktury tak prakticky vznikají jako vedlejší produkt vlastních zájmů panovníka, který pouze sobecky usiluje o bohatství a moc. Nicméně přímo Tilly již v úvodu svého díla upozorňuje, že tato teorie by určitě neměla být používána mimo kontext, ve kterém byla vytvořena, a zejména ji pak nelze aplikovat na rozvíjející se státy dnešního třetího světa (Tilly 1985: 169-183).

Navzdory tomuto doporučení se o to někteří autoři pokoušejí a docházejí k zajímavým závěrům. Použitelnost Tillyho teze v podmínkách nově vznikajících a slabých států zkoumají například Brian D. Taylor a Roxana Botea (2008), kteří docházejí k závěru, že pro platnost této teze v kontextu zemí třetího světa, musí být splněny dvě podmínky: (1) stát musí být etnický heterogenní a (2) válka musí být spojena s revoluční snahou, která ideologicky sjednocuje představitele státu. Michael Niemann pak nahlíží na konflikty ve střední Africe jako na posun od represivního koloniálního státu ke skutečně postkoloniálnímu státu, který je kvalitativně zcela odlišný (Niemann 2007: 34).

Význam utváření silných státních struktur na jednotlivých správních územích však rozhodně nelze zaměňovat s vysokou mírou demokracie. Na vztah mezi ozbrojeným konfliktem a demokracií je v související literatuře nahlíženo zcela rozdílnou optikou. V první řadě většina autorů příliš nerozlišuje tyto dva pojmy a automaticky je berou jako plně korelující. Tento přístup lze vidět například v textech Almonda (1956), Powella (1982) či Hadeniuse (1992), kteří uzavírají své práce tvrzením, že různé typy diverzity mají za následek rozpoutání občanského konfliktu, čímž je zároveň také podkopána demokracie. Další badatelé pak při svých výzkumech sdružují tyto dvě proměnné na jedné straně jejich rovnice. Z tohoto důvodu tak neexistuje mnoho výzkumů, které by podrobně zkoumaly příčinný vztah směrem od konfliktu k demokracii, jež se chystáme provést v rámci kontroly naší základní rovnice. Ojedinelou prací s tímto typem analýzy je studie od autorské dvojice Fish a Kroenig (2006),

kteřá postupně zkoumala tři různé kauzální vztahy a zjistila, že konflikt negativně ovlivňuje demokracii, zatímco sociální frakcionalizace neovlivňuje ani jednu z těchto dvou proměnných (Fish, Kroenig 2006: 837).

Na tomto místě je nutné si opět položit otázku, jakým směrem se vine vztah mezi těmito dvěma proměnnými. Je zavedení demokracie důsledkem míru, nebo je naopak nastolení míru důsledkem přítomnosti demokracie? K prvnímu kauzálnímu mechanismu se přiklání například Christopher Layne (1994), který tvrdí, že zavedení demokracie je pravděpodobnější spíše v klidném prostředí. Naopak státy, které se nacházejí v prostředí s vysokým stupněm ohrožení, mají tendenci přijmout spíše autokratické vládní struktury, které zlepšují jejich strategickou pozici (Layne 1994: 45). Stejný názor jako Layne, tedy že mír může podpořit demokracii, pak zastávají také Thompson (1996), Gleditsch (2002) nebo Gibler (2007). Podle Giblera je korelace mezi demokracií a mírem způsobena především skutečností, že demokratické státy zřídka vzniknou v situaci, kdy nebyly vyřešeny územní spory. Dle této logiky tak ozbrojený konflikt o správní území a následné nastolení míru opět předchází vzniku demokracie (Gibler 2007: 6).

Větší počet autorů se však přiklání spíše k druhému kauzálnímu mechanismu, tedy že mírové uspořádání je důsledkem přítomnosti demokracie. Například Doyle (1986) v rámci své práce sestavil seznam liberálních společností a mezistátních válek v průběhu 19. a 20. století a došel k závěru, že žádné dvě demokracie se v této době nezapojily do totální války (Doyle 1986: 1151). K obdobnému závěru dospěl také Rummel (1983), který podrobil tento vztah testování, které bylo poněkud více systematické. Přelomové práce Doyle a Rummela následně spustily lavinu empirických a teoretických výzkumů, na které můžeme v současnosti odkazovat jako na součást Teorie demokratického míru (*Democratic Peace Theory*). Podle Levyho (1988) je demokratický mír termínem, který se v rámci studia mezinárodních vztahů nejvíce blíží empirickému zákonu. Nesmíme ovšem zapomenout, že teorie demokratického míru byla

konstruována v kontextu mezinárodních konfliktů, a tudíž nelze její východiska mechanicky aplikovat i na konflikty vnitrostátní.

Vztahu mezi konfliktem a demokracií se ve svých textech věnoval rovněž Ted Gurr, který rozpracoval tzv. koncept křivdy (*Grievance*). V rámci tohoto konceptu kladl důraz na strukturální příčiny konfliktu a upozorňoval na tři hlavní rysy, které posunují stát směrem k ozbrojenému konfliktu: (1) nerovnost, (2) sociální rozdělení a (3) politická represe. Demokratické vlády pak mají podle Gurra (1988) větší tendenci uklidnit povstalecké nálady etnických komunit, jelikož v menší míře spoléhají na donucovací prostředky sociální kontroly. Vztah mezi typem režimu a represemi dle jeho názoru obsahuje dvě dílčí hypotézy. Ve státech s vyšší úrovní demokracie nebudou elity natolik preferovat represivní chování, a současně čím odolnější se demokratický režim bude stávat, tím méně pravděpodobně se elity k represím uchýlí, neboť již budou mít pozitivní historickou zkušenost (Gurr 1988: 48-50).

Konflikt – Intenzita ozbrojených konfliktů

Na základě teoretického úvodu byla jako další kontrolní proměnná zvolena intenzita ozbrojených konfliktů od roku 1990 do roku 2013. Data pro tuto proměnnou budeme čerpat z každoročně vydávaného *Conflict Barometer od Heidelberg Institute for International Conflict Research* (HIIK). Za ozbrojený konflikt považujeme pouze konflikty kódované čísly tři až pět (násilná krize, omezená válka a válka), jelikož první dvě kategorie zahrnují konflikty, ve kterých žádná ze stran neuzívá násilí. Abychom u každého případu zohlednili sílu a počet konfliktů, bude pro každý sledovaný rok v každém státu spočítána celková hodnota všech ozbrojených konfliktů dle HIIK.

4 Analytická část

V analytické části této práce budeme odhalovat a kvantifikovat funkční vztahy mezi jednotlivými proměnnými, které jsme důkladně představili a posléze operacionalizovali v předchozí kapitole. K definování vztahu mezi těmito proměnnými využijeme statistickou metodu lineární regrese, kterou vypočítáme za pomoci analytického programu SPSS Statistics. V prvním kroku provedeme nejdříve analýzu našich základních modelů a budeme sledovat, jak zvolené nezávisle proměnné *Ropa* a *Minerály* ovlivňují zvolenou závisle proměnnou *Demokracie*. Pokud v rámci prvního testování nedosáhneme dostatečně vysoké míry spolehlivosti, rozšíříme naše základní rovnice o intervenující proměnné a provedeme nový statistický test těchto modelů. Díky tomuto procesu budeme schopni určit další proměnné, které významně působí na naši nezávisle proměnnou. Jestliže se některé z těchto nových modelů ukáží jako signifikantní, zahrneme související proměnné do naší základní rovnice a budeme opět testovat míru spolehlivosti tohoto modelu. V závěrečném oddílu této kapitoly pak budou interpretovány výsledky našeho testování a zároveň bude zhodnocena relevance těchto výstupů.

4.1 Vícenásobná lineární regrese

Analýza vztahu mezi dvěma proměnnými nás v sociálně-vědním výzkumu často vede k přílišnému zjednodušení skutečnosti, jelikož humanitní vědy jsou charakteristické velkou provázaností jednotlivých proměnných a jejich vzájemným působením. Z tohoto důvodu zavádíme statistické modely obsahující několik nezávisle proměnných, mezi které se řadí také vícenásobná lineární regrese. Vzorec pro výpočet je podobný jako v případě jednoduché regrese:

$$Y = a + b1 X1 + b2 X2 + b3 X3...$$

V tomto modelu tedy Y označuje závisle proměnnou, a je konstanta, hodnoty $b1$, $b2$, $b3$ jsou regresní koeficienty a $X1$, $X2$, $X3$ jsou hodnoty nezávisle proměnné. Cílem mnohonásobné regrese je vysvětlit rozptyl v závisle proměnné Y , vypočítat jaký vliv na ní mají jednotlivé nezávisle

proměnné X , a případně za pomoci této rovnice predikovat hodnoty závisle proměnné pro další případy.

Rozptyl v závisle proměnné je vyjádřen hodnotou spolehlivosti R^2 a upravenou hodnotou spolehlivosti *Adjusted R^2* , která je uzpůsobena velikosti N . Hodnota spolehlivosti R^2 v procentuální podobě ukazuje, z kolika procent ovlivňují naše příčinné proměnné sledované změny ve zvolené závisle proměnné. Zbylá procenta pak vyjadřují, kolik procent sledovaného jevu je způsobeno nám neznámými proměnnými. Sílu vlivu každé z nezávisle proměnných sdělují nestandardizované regresní koeficienty b . Tento koeficient vyjadřuje vliv nezávisle proměnné na závisle proměnnou očištěnou od účinku ostatních proměnných a sděluje nám, o kolik se změní hodnota závisle proměnné, pokud se nezávisle proměnná zvýší o jednotku. Kladná hodnota tohoto koeficientu znamená, že mezi proměnnými existuje pozitivní vztah, záporná hodnota indikuje vztah negativní (Hendl 2004: 372-377).

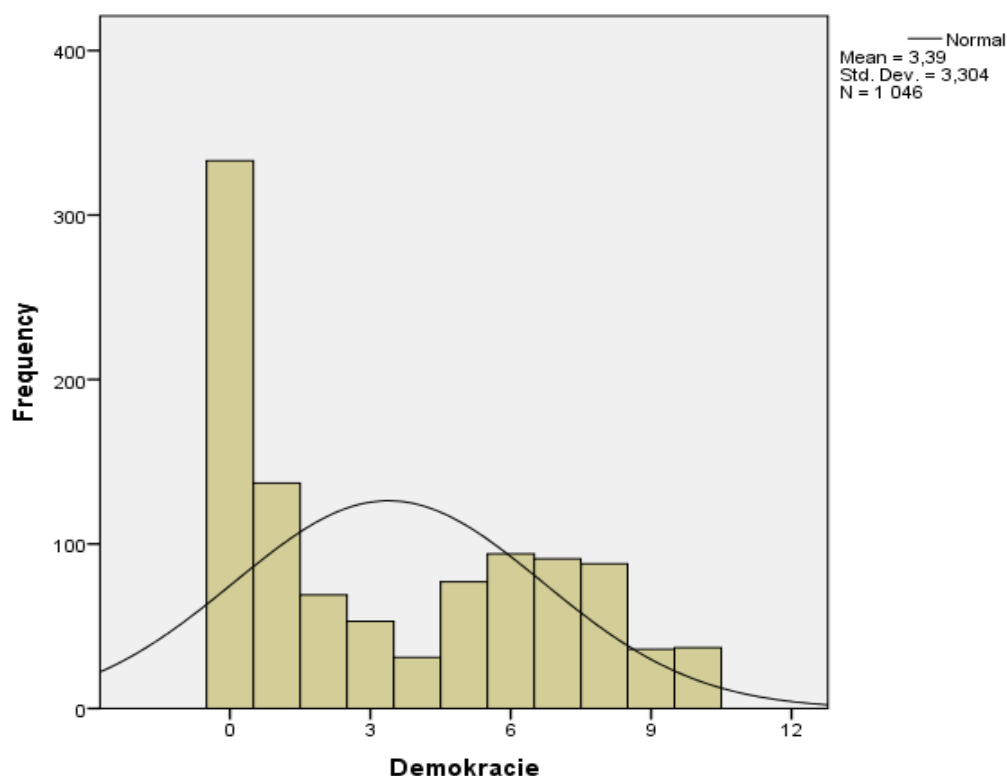
Prostřednictvím standardizovaných regresních koeficientů *Beta* (*Standardised Coefficients Beta*) pak mnohonásobná regrese pomáhá určit taktéž relativní sílu vlivu jednotlivých proměnných na proměnnou závislou. Koeficienty *Beta* (B) nám již umožňují srovnávat míru vlivu jednotlivých nezávisle proměnných. Tento koeficient nás však bude zajímat pouze u proměnných, jejichž statistická významnost (*Sig.*) je nižší než určená hladina 0,05. Jedině tyto proměnné budeme moci považovat za potvrzené prediktory ve vztahu s vysvětlovanou proměnnou. Pokud je hodnota významnosti větší než uvedené hodnoty, nemůžeme zamítnout nulovou hypotézu a model je považován za statisticky nevýznamný. Koeficient se signifikancí vyšší než 0,05 indikuje, že výsledek vznikl s velkou pravděpodobností díky výběrové chybě a nelze jej tedy zahrnout do základního modelu (Hendl 2004: 372-377).

4.2 Základní model

Naší analýzu začneme nejprve testováním základního modelu, který zkoumá vztah mezi nezávislými proměnnými (*Ropa a Minerály*) a závisle proměnnou *Demokracie*. Příklady regresní analýzy je vždy dobré řešit nejdříve graficky, abychom zjistili, zdali naše proměnné a vztahy mezi nimi splňují podmínky pro provedení této statistické metody. Jednou z podmínek pro použití metody lineární regrese je normální rozložení dat (tzv. mnohonásobná normalita), bez které bychom se vystavili riziku nepřesných výsledků. Tento požadavek by v ideálním případě měly splňovat všechny proměnné, především ho však musí vykazovat zvolená závisle proměnná. Pro ověření tohoto předpokladu využijeme histogram standardizovaných reziduí, který by měl mít podobu přibližně normálního rozdělení. Histogram je sloupcový graf, ve kterém na vodorovnou osu nanášíme intervaly a na svislou osu absolutní četnosti (Hendl 2004: 382-383).

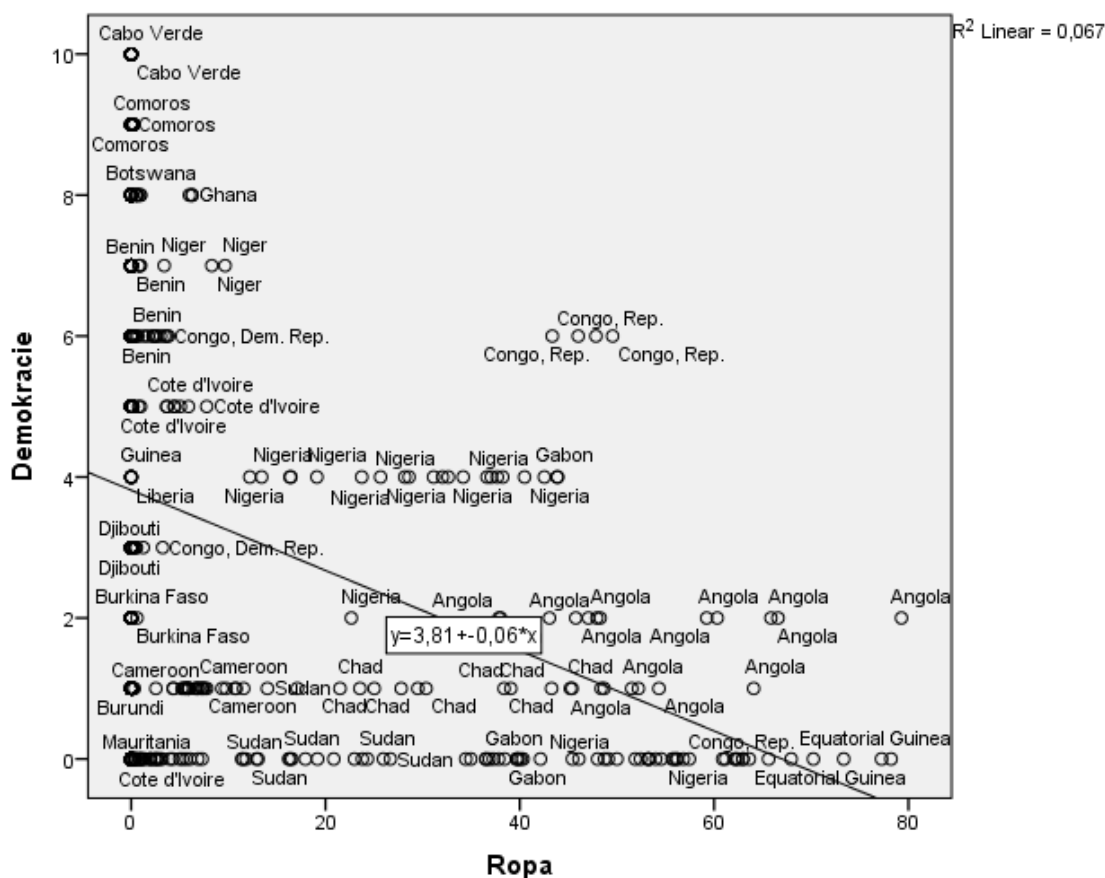
Graf 1. Rozložení dat závisle proměnné – Míra demokracie

Zdroj: Autor dle výpočtů v SPSS Statistics

Z grafu 1 je zřejmé, že rozložení hodnot má od normálního rozdělení směrodatnou odchylku 3,3. Vzhledem k velikosti našeho datového souboru ($N = 1\,046$) můžeme takovéto rozložení považovat za vyhovující. Pokud totiž máme dostatečně velký vzorek, tento předpoklad nás nemusí příliš trápit z důvodu platnosti centrálního limitního teorému. Ten zaručuje, že porušení normality ve velkých výběrových souborech nemá příliš vážné následky. Zároveň je ve společensko-vědních oborech téměř pravidlem, že výzkumník se musí spokojit s horším rozložením dat.

Graf 2. Vztah proměnných Demokracie a Ropa

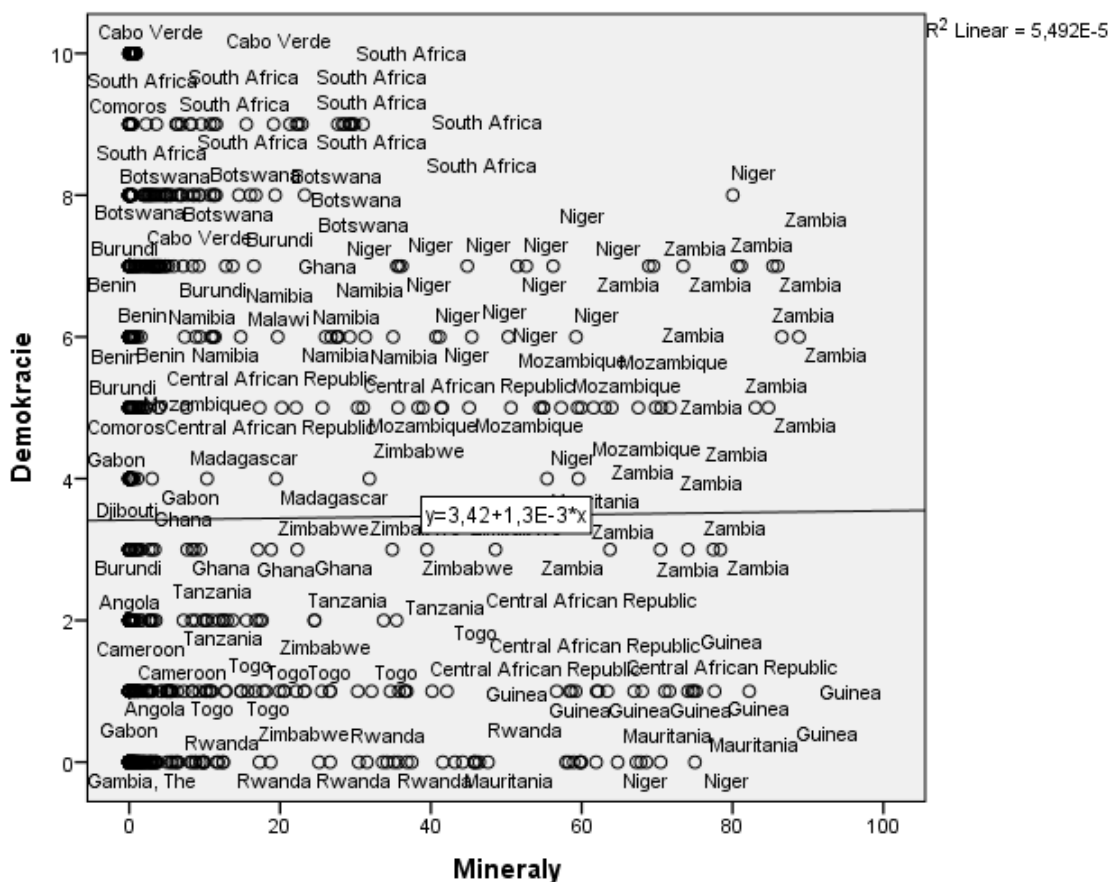

Zdroj: Autor dle výpočtů v SPSS Statistics

V dalším kroku budeme zkoumat, zdali má vztah mezi nezávisle a závisle proměnnou lineární charakter. Využijeme k tomu bodový graf, který zobrazuje body roviny, jejichž souřadnice x je hodnota jedné (nezávisle) proměnné a souřadnice y je hodnota druhé (závisle) proměnné. Každý bod v tomto grafu tedy představuje jednu statistickou jednotku. Bodový graf

konstruuje zejména proto, abychom si ověřili vhodnost našich dat pro analýzu závislosti dvou proměnných. S jeho pomocí můžeme předejít zkreslení výsledků, jež by mohlo být způsobeno odlehlými hodnotami (*outliers*) nebo výskytem dvou samostatných shluků bodů, které by svědčily o existenci dvou skupin s odlišnými vztahy mezi proměnnými. Dále je nutné zkontrolovat, zda je vhodné proložit tyto body rostoucí či klesající přímkou nebo by bylo vhodnější je spojit nějakou složitější křivkou.

Graf 3. Vztah proměnných Demokracie a Minerály

Zdroj: Autor dle výpočtů v SPSS Statistics

Na základě grafu 2 můžeme konstatovat, že v rámci našeho prvního základního modelu nedochází k výskytu odlehlých hodnot ani samostatných shluků bodů. Po vložení regresní přímky je z něj zároveň patrná negativní korelace mezi zkoumanými proměnnými. Hodnota spolehlivosti nabývá v tomto případě hodnoty 0,067, z čehož vyplývá, že příslušná regresní přímka ($y = 3,81 + 0,06x$) vysvětluje 6,7 % variability závisle proměnné.

Z tohoto pohledu se naše data jeví data jako vhodná a můžeme tedy přistoupit k samotné regresní analýze. Naopak z grafu 3 je patrné, že v rámci druhého základního modelu nepozorujeme žádný vztah mezi zkoumanými proměnnými. Přesto se i v tomto případě pokusíme získat další hodnoty, abychom si vytvořili lepší představu o zkoumaném vztahu.

4.3 Analýza prvního základního modelu

Za pomoci softwaru SPSS Statistics nyní získáme jednotlivé hodnoty, které jsme si představili v úvodním oddílu této kapitoly. Hlavními ukazateli vhodnosti základního modelu pro naše data jsou údaje o velikosti R a R^2 (R Square). Čím vyšší je hodnota R , tím více vyhovuje zvolený statistický model našim datům. V tabulce 2 můžeme vidět, že v případě nezávisle proměnné *Ropa* se $R = 0,258$, což značí středně silnou závislost. V tabulce je dále zobrazena hodnota spolehlivosti R^2 , kterou jsme již viděli v rámci grafického znázornění a která vyjadřuje skutečnost, že užitý model vysvětluje variabilitu závisle proměnné pouze z 6,7%. To znamená, že se nám naším základním modelem nepodařilo postihnout celých 93,3% variability na naší závisle proměnné. Taktéž upravená hodnota spolehlivosti *Adjusted R²*, která je uzpůsobena velikosti vzorce, potvrzuje slabý vliv naší nezávisle proměnné na sledované změny v závisle proměnné.

Tabulka 1. Celkové vyhodnocení prvního základního modelu

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,258 ^a	,067	,066	3,196

a. Predictors: (Constant), Ropa

Zdroj: Autor dle výpočtů v SPSS Statistics

Analýza rozptylu (ANOVA), která je druhým výstupem z regresní analýzy, rovněž ukazuje vhodnost zvoleného modelu pro naše data, neboť měří rozdíl mezi skutečnými daty a daty, která vzniknou na základě aplikace regresního modelu. V tabulce 2 se tak především dozvídáme, zdali platí

nulová hypotéza, že $R^2 = 0$. V této souvislosti se v tabulce 2 zaměříme na údaje o hodnotě F , která by měla být vyšší než 1 a jeho signifikance, jež by měla být nižší než 0,05. Hodnota F je v našem případě mnohem větší než 1 a je signifikantní, což značí, že tento regresní model je vhodný a můžeme zamítnout nulovou hypotézu.

Tabulka 2. Vyhodnocení signifikance prvního základního modelu

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	740,476	1	740,476	72,471	,000 ^b
	Residual	10391,300	1017	10,218		
	Total	11131,776	1018			

a. Dependent Variable: Demokracie

b. Predictors: (Constant), Ropa

Zdroj: Autor dle výpočtů v SPSS Statistics

V předchozích krocích jsme se dozvěděli, že první základní model je vhodný pro naše data a nyní se tak můžeme zaměřit na parametry regresní přímky. Tyto parametry vyčteme z tabulky 3, která je třetím základním výstupem z regresní analýzy. Jednotlivé sloupce obsahují údaje o nestandardizovaném koeficientu B a standardizovaném koeficientu $Beta$, přičemž v jednoduché regresi pracujeme především s nestandardizovaným regresním koeficientem B . Tento koeficient nám poskytuje informaci o tom, jak velký vliv má nezávisle proměnná x na závisle proměnnou y a současně umožňuje predikci y pro jednotlivé případy. Skrze tuto hodnotu se tak dozvídáme, o kolik se změní hodnota závisle proměnné, pokud se nezávisle proměnná zvýší o jednotku. V rámci našeho základního modelu nabývá nestandardizovaný regresní koeficient hodnoty -0,06, což značí negativní vztah mezi těmito zkoumanými proměnnými.

Tabulka 3. Analýza vztahu mezi nezávisle a závisle proměnnou

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	3,792	,107		35,412	,000
	Ropa	-,058	,007	-,258	-8,513	,000

a. Dependent Variable: Demokracie

Zdroj: Autor dle výpočtů v SPSS Statistics

V prvním řádku tabulky 3 dále nacházíme údaje o hodnotě a , která představuje naši konstantu (*Constant*). Tato konstanta nám sděluje, v jaké výšce protíná regresní přímka osu y , pokud je hodnota závisle proměnné nula. V našem případě vykazuje konstanta hodnotu 3,79, což znamená, že kdyby byla těžba ropy nulová, tak by se míra demokracie v dané zemi blížila hodnotě 4. Poslední významnou hodnotou z tabulky 3, kterou jsme si doposud nepředstavili, je standardizovaný regresní koeficient *Beta*. Tento koeficient se však používá převážně ve vícenásobné regresi, jelikož umožňuje srovnávat míru vlivu jednotlivých nezávisle proměnných. V případě jednoduché lineární regrese je tento koeficient roven hodnotě R , která však nabývá pouze kladných hodnot, takže nemůže sloužit pro vyjádření korelačního vztahu. K tomu účelu zde slouží standardizovaný koeficient *Beta*, jehož výpočet je rovněž součástí výstupu z regresní analýzy.

4.4 Analýza druhého základního modelu

Tabulka 4. Celkové vyhodnocení druhého základního modelu

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,007 ^a	,000	-,001	3,306

a. Predictors: (Constant), Minerály

Zdroj: Autor dle výpočtů v SPSS Statistics

Z tabulky 4 je patrné, že druhý základní model zcela nevyhovuje našim datům. V tomto případě se $R = 0,007$, což značí marginální závislost mezi zkoumanými proměnnými, a hodnota spolehlivosti R^2 je v rámci tohoto modelu dokonce nulová. Nezbyvá tak než konstatovat, že se nám pomocí nezávisle proměnné *Minerály* nepodařilo postihnout žádnou variabilitu na naší závisle proměnné. Analýza rozptylu v tabulce 5 nám pak ukazuje, že hodnota F je nižší než 1 a statistická významnost extrémně přesahuje hranici 0,05. Tento regresní model tak pro nás není vhodný a v dalším pokračování naší analýzy ho již nebudeme dále testovat.

Tabulka 5. Vyhodnocení signifikance druhého základního modelu

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,497	1	,497	,046	,831 ^b
	Residual	11407,465	1044	10,927		
	Total	11407,962	1045			

a. Dependent Variable: Demokracie

b. Predictors: (Constant), Minerály

Zdroj: Autor dle výpočtů v SPSS Statistics

4.5 Analýza rozšířeného základního modelu

Jelikož se nám při testování nezávisle proměnné *Ropa* nepodařilo dosáhnout dostatečně vysoké míry spolehlivosti, rozšíříme nyní naši základní rovnici o intervenující proměnné a provedeme statistický test tohoto nového modelu. S pomocí nového modelu bychom rádi dosáhli vyšší míry spolehlivosti a postihli tak další zdroje variability na naší závisle proměnné. Jednotlivé intervenující proměnné jsme si představili v předchozí části této práce a pro připomenutí jsou to: *Etnicita*, *Náboženství*, *HDP* a *Konflikt*. Při našem druhém testování využijeme tzv. metodu ENTER, kdy jsou všechny proměnné vloženy do výpočtu najednou.

Tabulka 6. Celkové vyhodnocení rozšířeného modelu

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,477 ^a	,228	,223	2,858

a. Predictors: (Constant), Konflikt, Náboženství, Etnicita, Ropa, HDP

Zdroj: Autor dle výpočtů v SPSS Statistics

V tabulce 6 máme opět k dispozici celkové vyhodnocení našeho modelu, v rámci kterého si všímáme hlavně skutečnosti, že indikátor vhodnosti statistického modelu pro naše data (R) se zvýšil na hodnotu 0,47. Míra spolehlivosti R^2 nabývá v tomto případě hodnoty 0,228 a podobně vzrostla rovněž upravená míra spolehlivosti. Rozšířený model tak vysvětluje variabilitu závisle proměnné z 22,8%, což představuje zvýšení o více než 16 procentních bodů oproti základnímu modelu. Za pomoci tohoto modelu tedy dokážeme vysvětlit přibližně čtvrtinu všech případů, přičemž zbylé tři čtvrtiny jsou ovlivňovány skrze nám neznámé příčinné proměnné. Přestože jsme stále nezískali zcela uspokojivé hodnoty, podařilo se nám v rámci tohoto testování více než ztrojnásobit míru spolehlivosti v porovnání s naším základním modelem.

Tabulka 7. Vyhodnocení statistické významnosti rozšířeného modelu

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1851,467	5	370,293	45,341	,000 ^b
	Residual	6272,075	768	8,167		
	Total	8123,541	773			

a. Dependent Variable: Demokracie

b. Predictors: (Constant), Konflikt, Náboženství, Etnicita, Ropa, HDP

Zdroj: Autor dle výpočtů v SPSS Statistics

Výsledky analýzy rozptylu, která nás informuje o statistické významnosti našeho modelu, jsou zobrazeny v Tabulce 7. Podle předpokladů nezpůsobilo rozšíření našeho modelu ztrátu statistické významnosti. Hodnota F zůstává i v tomto případě větší než 1 a jeho signifikance je nadále pod hranicí 0,05. Při pohledu na získané hodnoty tak můžeme konstatovat, že i tento regresní model je vhodný a lze zamítnout nulovou hypotézu.

V situaci, kdy jsme si ověřili celkovou vhodnost našeho modelu, můžeme přistoupit k analýze vlivu jednotlivých příčinných proměnných. V tabulce 8 jsou zaznamenány všechny námi předpokládané příčinné proměnné, jejich $Beta$ koeficienty (*Standardized Coefficients Beta*) a statistická významnost (*Sig.*). U každé proměnné se budeme v prvé řadě zabývat její statistickou významností, jelikož standardizovaný koeficient $Beta$ nás bude zajímat pouze u proměnných, jejichž signifikance je nižší než určená hladina 0,05. Jedině tyto proměnné totiž můžeme považovat za potvrzené prediktory ve vztahu s vysvětlovanou proměnnou. Statisticky významné proměnné jsou v tabulce 8 vyznačeny tučně a v abecedním pořadí jsou to – *HDP*, *Náboženství* a *Ropa*.

Tabulka 8. Analýza vztahu příčinných proměnných

		Coefficients ^a				
		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients		
Model		B	Std. Error	Beta	t	Sig.
1	(Constant)	2,467	,449		5,500	,000
	Ropa	-,100	,008	-,478	-13,058	,000
	Etnicita	,005	,005	,036	1,047	,295
	Náboženství	-,008	,003	-,090	-2,686	,007
	HDP	,062	,006	,369	9,630	,000
	Konflikt	,004	,027	,004	,129	,898

a. Dependent Variable: Demokracie

Zdroj: Autor dle výpočtů v SPSS Statistics

Na základě tabulky 8 můžeme dále konstatovat, že největší vliv má v tomto modelu proměnná *Ropa*, jejíž *Beta* koeficient vykazuje hodnotu -0,478. Záporné znaménko před tímto koeficientem značí, že vztah mezi proměnnou *Ropa* a proměnnou *Demokracie* je negativní. Značný vliv můžeme pozorovat taktéž u proměnné *HDP* (*Beta* = 0,369), která však na rozdíl od *Ropy* ovlivňuje *Demokracii* pozitivně. Poslední statisticky významnou proměnnou je v tomto modelu *Náboženství*, které již působí na *Demokracii* vlivem podstatně nižším než předchozí dvě proměnné a tento účinek je definován jako negativní. Jako statisticky nevýznamné byly v tomto modelu vyhodnoceny proměnné *Etnicita* a *Konflikt*, jejichž signifikance dalece překročila hranici 0,05. Jelikož tyto proměnné nemůžeme považovat za potvrzené prediktory ve vztahu s vysvětlovanou proměnnou, není nutné se zabývat jejich vlivem na náš statistický model.

4.6 Hledání optimálního modelu

V tomto oddíle provedeme poslední testování, při kterém zjistíme přínos jednotlivých příčinných proměnných. Pro tyto účely využijeme metodu STEPWISE, díky níž můžeme najít optimální model s co nejmenším počtem relevantních proměnných. Na rozdíl od metody ENTER, vložíme tyto proměnné do analýzy postupně a můžeme tak vypočítat až pět různých modelů. Každý model se bude od toho předchozího lišit v tom, že v něm bude o jednu nezávisle proměnnou více. Do modelu však vstupují pouze ty proměnné, které mají signifikantní vztah s proměnnou závislou, takže metoda STEPWISE vypočítá v tomto případě pouze tři modely.

Tabulka 9. Celkové vyhodnocení optimálního modelu

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,259 ^a	,067	,066	3,195
2	,438 ^b	,192	,190	2,975
3	,442 ^c	,196	,193	2,970

a. Predictors: (Constant), Ropa

b. Predictors: (Constant), Ropa, HDP

c. Predictors: (Constant), Ropa, HDP, Náboženství

Model 1 obsahuje závisle proměnnou *Demokracie*, konstantu a nezávisle proměnnou *Ropa*. Do modelu 2 vstupuje navíc proměnná *HDP* a model 3 k nim přidává ještě proměnnou *Náboženství*. Proměnná *Ropa* vstoupila do této analýzy jako první a vysvětluje 6,7% variability (viz. sloupec R Square v tabulce 9). Zahrneme-li do rovnice proměnnou *HDP*, hodnota R^2 se zvýší na 19,2 %, což představuje v našem měřítku poměrně značný růst. Přidáním proměnné *Náboženství* pak tato hodnota vzroste o dalších 0,4% a ačkoli to není velké zvýšení, je to zvýšení signifikantní (viz. sloupec *Sig. F Change* v tabulce 10). Poslední model tak vysvětluje celkem 19,6% variability naší závisle proměnné. Tato hodnota je sice nižší než výsledek, k němuž jsme dospěli metodou ENTER, avšak získali jsme model, který je do jisté míry „sevřenější“. Ve srovnání s předchozí metodou se nám podařilo nalézt modely s menším počtem nezávisle proměnných a podobnou vypovídající schopností.

Tabulka 10. Analýza vztahu statisticky významných proměnných

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	3,801	,107		35,466	,000
	Ropa	-,058	,007	-,259	-8,543	,000
2	(Constant)	1,999	,175		11,411	,000
	Ropa	-,091	,007	-,406	-13,268	,000
	HDP	,068	,005	,382	12,508	,000
3	(Constant)	2,293	,221		10,385	,000
	Ropa	-,091	,007	-,408	-13,373	,000
	HDP	,064	,006	,364	11,468	,000
	Náboženství	-,006	,003	-,065	-2,179	,030

a. Dependent Variable: Demokracie

Zdroj: Autor dle výpočtů v SPSS Statistics

Jednotlivé koeficienty *Beta*, které jsme získali díky analýze v programu SPSS Statistics, si tak nyní můžeme dosadit do naší regresní rovnice. Do této rovnice samozřejmě zahrneme pouze proměnné, které byly vyhodnoceny jako statisticky významné.

$$Y = 2,293 - 0,408 * Ropa + 0,364 * HDP - 0,065 * Náboženství$$

4.7 Interpretace výsledků analýzy

Nejzásadnějším výstupem naší analýzy je statistické potvrzení teze Michaela Rosse o negativním vztahu mezi těžbou ropy a mírou demokracie. Tato základní nezávisle proměnná vykazuje i po rozšíření modelu největší vliv na variabilitu naší závisle proměnné. Na základě našich výsledků tak můžeme potvrdit platnost tzv. teorie ropného prokletí taktéž v regionu subsaharské Afriky. Zároveň se však ukazuje, že těžba minerálů úroveň demokracie v SSA neovlivňuje, což je v rozporu s výsledky, ke kterým ve svém díle dochází Michael Ross. Nižší míru demokracie ve státech, které profitují z těžby ropy, můžeme jistě vysvětlit za pomoci kauzálních mechanismů, jež jsou definovány v Rossově práci. Z důvodu omezeného rozsahu naší práce jsme však neprováděli testování jednotlivých mechanismů a nemůžeme tak nyní určit, který z nich ovlivňuje naše výstupy největší měrou.

Poměrně silný vliv na míru demokracie má rovněž ukazatel HDP na osobu a jeho pozitivní účinek tak odpovídá předpokladům, jež byly mnohokrát rozpracovány v rámci modernizační teorie. Jelikož však ekonomická vyspělost vykazuje nižší vliv na demokracii než přítomnost ropného průmyslu, můžeme konstatovat, že ve státech SSA je modernizační účinek často neutralizován v důsledku teorie ropného prokletí. Ukazatel týkající se podílu muslimů v populaci působí na úroveň demokracie v zemích SSA už o poznání méně. Tento účinek je sice podle předpokladů negativní, ale na základě teze Samuela Huntingtona o krvavých hranicích islámu jsme očekávali, že bude nabývat daleko vyšších hodnot.

Dalším zásadním výstupem této práce je skutečnost, že etnická frakcionalizace a intenzita konfliktů nejsou statisticky významné prediktory pro míru demokracie v jednotlivých státech SSA. V případě etnické roztržitosti se tak nepotvrdily předpoklady formulované Robertem Dahlem, který ve svém textu pojednával o obtížnosti demokratického vládnutí v prostředí etnické, náboženské a jazykové heterogenity. Výsledky našeho zkoumání je tak možné využít k definování teorie nové, jež by pojednávala o zcela zanedbatelném vztahu mezi etnickou roztržitostí a úrovní demokracie v zemích SSA.

V případě vztahu mezi intenzitou konfliktů a úrovní demokracie jsme také neměli jasně danou teorii, kterou bychom mohli potvrdit či vyvrátit. Mnoho různých autorů se tímto vztahem zabývalo, avšak soustředili se převážně na jeho příčinný směr. Z našich výsledků je ale patrné, že v SSA je vztah mezi intenzitou konfliktů a mírou demokracie téměř nulový a zároveň je bez statistické významnosti. Nepotvrdil se tak předpoklad mnoha autorů, že státy s četným výskytem konfliktů jsou automaticky méně demokratické než státy, jejichž historie nebyla konfliktem postižena. Zároveň pak neplatí ani teze, že mírové uspořádání je důsledkem přítomnosti demokracie.

4.8 Shrnutí výsledků analýzy

Předtím než přejdeme k samotnému závěru práce, shrneme si ještě jednou výsledky naší regresní analýzy. Nejdříve ze všeho jsme provedli analýzu našeho základního modelu a zjistili jsme, že tento model je vhodný a statisticky významný v případě ropy, avšak zcela nesignifikantní v případě minerálů. Velikost ropných příjmů však dokázala vysvětlit variabilitu v úrovni demokracie pouze z 6,7%, takže jsme následně rozšířili naši základní rovnici o intervenující nezávisle proměnné a provedli nový statistický test našeho modelu. Na základě tohoto rozšíření jsme odhalili, že rovněž ekonomická vyspělost a velikost muslimského obyvatelstva významně působí na míru demokracie ve státech SSA. Pomocí rozšíření našeho základního modelu jsme rovněž dokázali znatelně zvýšit míru spolehlivosti

této rovnice. V rámci závěrečného testování jsme poté zkoumali vliv pouze těch proměnných, které byly v předchozím testu vyhodnoceny jako statisticky významné a jejich hodnoty jsme si dosadili do naší regresní rovnice.

Na základě výsledků našeho výzkumu tak můžeme konstatovat, že těžba ropy značně ovlivňuje míru demokracie v zemích SSA, avšak tento vliv se vyznačuje nedostatečnou mírou spolehlivosti. Těžba minerálů pak vykazuje nedostatečnou spolehlivost a zároveň také velice slabou statistickou významnost a do další části výzkumu tak již minerály nebyly zahrnuty. Pomocí rozšíření základního modelu o ukazatele ekonomické vyspělosti a podílu muslimského obyvatelstva jsme schopni vysvětlit úroveň demokracie přibližně z jedné pětiny. Zbylé čtyři pětiny variability v úrovni demokracie zapříčiňují proměnné, které jsme v této práci nedokázali identifikovat. Tento výsledek tak zcela jasně vypovídá o skutečnosti, že faktorů ovlivňujících míru demokracie ve státech SSA je mnohem více než jsme dokázali touto analýzou postihnout. V tomto geografickém prostoru není možné paušálně aplikovat stávající teorie.

Závěr

Neobnovitelné přírodní zdroje a problémy, které s sebou toto nerostné bohatství přináší, jsou v současnosti diskutovány v celé řadě vědních oborů. Jedním z poměrně nových politologických přístupů je zkoumání vztahu mezi přítomností nerostných surovin a typem režimu v jednotlivých státech. Většina studií s tímto zaměřením vznikla v reakci na klasickou teorii modernizace, která pojednávala o přímé souvislosti mezi ekonomickým růstem a rozvojem demokracie. Další skupina autorů však začala upozorňovat na jisté výjimky z tohoto pravidla, které se týkají právě nerostných surovin. Pokud totiž rostoucí příjmy daných států pocházejí z ropného sektoru, tak se podle těchto badatelů demokratizační účinek nemusí vůbec projevit.

Mezi tyto autory se řadí i americký politolog Michael Ross, který v roce 2001 publikoval jednu z průlomových studií na téma ropného prokletí, která se jmenuje „*Does Oil Hinder Democracy?*“. Ross se v tomto díle inspiroval blízkovýchodními učiteli, kteří poprvé rozpracovali tuto teorii, avšak nedočkali se téměř žádného ohlasu v euro-atlantické oblasti. Teprve Rossova práce tak rozpoutala širokou diskuzi o neblahých dopadech nerostného bohatství na míru demokracie, jelikož tuto teorii už neomezuje pouze na Střední Východ a zároveň zkoumá i škodlivé účinky jiných surovin než je pouze ropa.

Studie Michaela Rosse se dočkala mnoha dalších rozpracování a modifikací, které jsme představili v první části tohoto textu. Tato diplomová práce se také snaží navázat na jeho výzkum, na rozdíl od jeho studie se však zacílila pouze na jeden region a podrobila zkoumání jen státy subsaharské Afriky. Důvodem pro toto úzké zaměření byla zejména současná situace v zemích SSA, kdy nerostné suroviny získávají stále významnější postavení a hrají důležitou roli v jejich politickém a sociálně-ekonomickém vývoji. Zároveň tento text zpracovává data z jiného časového období a pokouší se tak o jistou aktualizaci Rossových závěrů.

Pro analytickou část této práce jsme využili program SPSS Statistics, s jehož pomocí jsme provedli lineární regresi a získali tak důležité výstupy, které jsme mohli následně interpretovat. Do naší analýzy jsme kromě dvou nezávisle proměnných, kterými byly v tomto případě ropa a minerály, zahrnuli také čtyři intervenující proměnné, jež nám dobře posloužily pro kontrolu naší základní rovnice. Těmito kontrolními proměnnými byly: HDP na osobu, etnická roztržitost, podíl muslimů v populaci a intenzita konfliktů. Pomocí třífázového statistického testování jsme dospěli k velice zajímavým výsledkům.

Prvním a nejzásadnějším výstupem naší analýzy je statistické potvrzení teze Michaela Rosse o negativním vztahu mezi těžbou ropy a mírou demokracie. Většina států v regionu SSA, jejichž vlády profitují z vývozu ropy, v současnosti oplývá střední či nízkou úrovní demokracie a na základě našich výsledků tak můžeme potvrdit platnost tzv. teorie ropného prokletí taktéž v tomto regionu. Jedinou světlou výjimkou, jež navzdory rozsáhlému exportu této komodity dosahovala nadprůměrných demokratických hodnot, byla do roku 1996 Konžská republika. V průběhu posledního desetiletí se však i tento stát posunul k samotnému dnu demokratického žebříčku.

Dalším důležitým výstupem této analýzy je skutečnost, že těžba minerálů úroveň demokracie v SSA žádným způsobem neovlivňuje. Toto zjištění je v rozporu s výsledky, ke kterým ve svém díle dochází Michael Ross. Jako příklady takto postižených zemí uvádí Ross například Angolu či DR Kongo, přičemž Angola nemá v jeho výchozích datech jedinou hodnotu, takže je velice nejasné jak k tomuto závěru přišel. Jisté však je, že tento typ zkoumání je velice limitován nedostatkem statistických informací o těžbě a vývozu diamantů. Světová banka nám poskytuje pouze data pro běžné kovové a nekovové nerosty, které jistě nemají tak velký konfliktní potenciál a neovlivňují stabilitu demokratického zřízení v jednotlivých státech SSA.

V návaznosti na předchozí výsledky byl v další části práce testován pouze základní model s nezávisle proměnnou ropa. Tato proměnná vykazuje největší vliv na variabilitu naší závisle proměnné rovněž po rozšíření modelu o intervenující proměnné. Silným pozitivním vlivem působí na míru demokracie také ukazatel HDP na osobu, což odpovídá předpokladům, které byly formulovány v rámci modernizační teorie. Přítomnost ropného průmyslu však působí ve státech SSA silněji než ekonomická vyspělost a můžeme tak konstatovat, že modernizační účinek je v tomto regionu často neutralizován v důsledku teorie ropného prokletí.

Druhá fáze testování nám zprostředkovala i řadu velice překvapivých výstupů. Jedním z nich je například velice slabý vztah mezi úrovní demokracie a podílem muslimů v populaci. Tento účinek je sice podle předpokladů negativní, ale na základě díla Samuela Huntingtona o střetu civilizací jsme očekávali, že tento negativní vliv bude nabývat daleko vyšších hodnot. Dalším překvapivým výstupem této práce je skutečnost, že etnická roztržitost není statisticky významným prediktorem pro míru demokracie v jednotlivých státech SSA. Nepotvrdily se tak předpoklady formulované Robertem Dahlem, který ve svém textu pojednával o obtížnosti demokratického vládnutí v prostředí etnické, náboženské a jazykové heterogenity.

Jednoznačně nejpřekvapivějším výsledkem druhé fáze testování a potažmo i celého našeho výzkumu je pak skutečnost, že vztah mezi intenzitou konfliktů a mírou demokracie je v regionu SSA téměř nulový a zároveň je bez jakékoliv statistické významnosti. Nemusíme tak zbytečně bádát nad směrem tohoto příčinného vztahu a můžeme tyto dvě proměnné označit jako zcela nekorelující. Příkladem, který pěkně ilustruje neexistenci přímého vztahu mezi konfliktem a úrovní demokracie je například Nigérie. V této zemi se na jedné straně konají zcela demokratické prezidentské volby a ve stejné chvíli na jejím území probíhá pět různých ozbrojených konfliktů.

Prameny a literatura

Prameny:

Internetové zdroje:

EIA. 2013. *Energy Information Administration. Pressroom. Presentations. Oil and Natural Gas in Sub-Saharan Africa*. Dostupné na:

http://www.eia.gov/pressroom/presentations/howard_08012013.pdf (14. 3. 2015)

UN Stats. 2011a. *Composition of macro geographical regions, geographical sub-regions, and selected economic and other groupings*. Dostupné na:

<http://millenniumindicators.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm#africa> (24. 2. 2015)

USGS. 2012. *Minerals Information: Mineral Commodity Summaries*. Dostupné na:

<http://minerals.usgs.gov/minerals/pubs/mcs/> (28.3.2015)

World Bank. 2011a. *Africa Development Indicators 2011*. Dostupné na:

http://data.worldbank.org/sites/default/files/adi_2011-web.pdf (22. 2. 2015)

World Bank. 2012a. *Countries and Economies*. Dostupné na:

<http://data.worldbank.org/country> (22. 2. 2015)

World Nuclear Association. 2014. *Supply of Uranium*. Dostupné na:

<http://www.worldnuclear.org/info/Nuclear-Fuel-Cycle/Uranium-Resources/Supply-of-Uranium/#.UXPcqKspZk8> (7. 3. 2015)

Literatura:

Acemoglu, Daron et al. 2008. „Income and democracy.“ *American Economic Review* 98, 808-42.

Alesina, Alberto et al. 2003. „Fractionalization.“ *Journal of Economic Growth* 8, č. 2, 155–194.

Alexeev, Michael, Conrad, Robert. 2009. „The elusive curse of oil.“ *The Review of Economics and Statistics* 91, č. 3, 586–598.

Almond, Gabriel A. 1956. „Comparative Political Systems.“ *Journal of Politics* 18, č. 3, 381–409.

Aslaksen, Silje. 2010. „Oil and Democracy - More than a Cross-Country Correlation?“ *Journal of Peace Research* 47, č. 4, 421–431.

Auty, Richard M. 1993. *Sustaining Development in Mineral Economies: The Resource Curse Thesis*. New York: Routledge.

Basedau, Matthias. 2005. *Context Matters - Rethinking the Resource Curse in Sub-Saharan Africa*. GIGA Working Paper 1. German Overseas Institute. Dostupné na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=906983 (20. 1. 2015)

Bayart, Jean-François. 1993. *The State in Africa: The Politics of the Belly*. London: Longman.

Beblawi, Hazem El. 1987. *The Rentier State*. London: Croom Helm.

Botea, Roxana, Taylor, Brian. 2008. „Tilly Tally: War-Making and State-Making in the Contemporary Third World“. *International Studies Review*, č. 10, 27–56.

Brunnschweiler, Christa N, Bulte, Erwin H. 2008. „The resource curse revisited and revised: A tale of paradoxes and red herrings.“ *Journal of Environmental Economics and Management* 55, č. 3: 248–264.

Collier, Paul, Hoeffler, Anke. 2002. *Greed and Grievance in Civil War*. CSAE Working Paper, WPS 2002–01. Oxford University. Dostupné na: <http://www.economics.ox.ac.uk/CSAEadmin/workingpaper/pdfs/2002-01text.pdf> (20. 4. 2015)

Dahl, Robert. 1971. *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven: Yale University Press.

Diamond, L. et al. 1995. „Introduction: What makes for Democracy?“ In: *Politics in Developing Countries: Comparing Experiences with Democracy*. Eds: L. Diamond, J. J. Linz and S. M. Lipset. Boulder: Lynne Rienner, 1-66. (Změnit v textu!)

Doyle, Michael W. 1986. „Liberalism and World Politics.“ *American Political Science Review* 80, 1151-1169.

Dunning, Thad. 2008. *Crude Democracy – Natural Resource Wealth and Political Regimes*. New York: Cambridge University Press.

- Easton, David. 1965. *A Systems Analysis of Political Life*. New York et al.: Wiley.
- Fearon, J. D., Laitin, D. D. 2000. „Violence and the Social Construction of Ethnic Identity.” *International Organization* 54, č. 4, 845-877.
- Fearon, J. D., Laitin, D. D. 2003. „Ethnicity, Insurgency, and Civil War.” *American Political Science Review* 97, č. 1, 1-16.
- Fish, Steven M., Kroenig, Matthew. 2006. „Diversity, Conflict and Democracy: Some Evidence from Eurasia and East Europe.” *Democratization* 13, č. 5, 828–842.
- Gedlu, Mesfin. 1999. *Subsaharská Afrika*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- Gibler, Douglas. 2007. „Bordering on Peace: Democracy, Territorial Issues, and Conflict.” *International Studies Quarterly* 51, č. 3, 509–532.
- Gleditsch, N. P. et al. 2002. „Armed Conflict 1946–2001: A New Dataset.” *Journal of Peace Research* 39, č. 5, 615–637.
- Grim, Brian, Finke, Roger. 2006. „International Religion Indexes: Government Regulation, Government Favoritism, and Social Regulation of Religion.” *Interdisciplinary Journal of Research on Religion* 2, č. 1, 3–40.
- Gurr, Ted Robert. 1988. „War, Revolution, and the Growth of the Coercive State.” *Comparative Political Studies* 21, 45-65.
- Haber, Stephen, Menaldo, Victor. 2011. „Do Natural Resources Fuel Authoritarianism? A Reappraisal of the Resource Curse.” *American Political Science Review* 105, č. 1, 1–26.
- Hadenius, Axel. 1992. *Democracy and Development*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hendl, Jan. 2004. *Přehled statistických metod zpracování dat. Analýza a meta analýza dat*. Praha: Portál.
- Herb, Michael. 2005. „No Representation without Taxation? Rents, Development, and Democracy.” *Comparative Politics* 37, č. 3, 297–317.
- Horiuchi, Yusaku, Wagle, Schwarmin. 2008. „100 Years of Oil: Did it Depress Democracy and Sustain Autocracy?” Paper presented at the annual meeting of the APSA

2008 Annual Meeting. Dostupné na: http://www.allacademic.com/meta/p280339_index.html
(21. 3. 2015)

Horowitz, Donald L. 1985. *Ethnic Groups in Conflict*. Berkeley: University of California Press.

Huntington, Samuel P. 1993: „The Clash of Civilizations?“ *Foreign Affairs* 72, č. 3, 22–49.

Inglehart, Ronald, Welzel, Christian. 2009. „How Development Leads to Democracy: What We Know About Modernization.“ *Foreign Affairs*. March/April, 33-48.

Jensen, Nathan, Wantchekon, Leonard. 2004. „Resource Wealth and Political Regimes in Africa.“ *Comparative Political Studies* 37, č. 9, 816–841.

Karl, Terry Lynn. 1997. *The Paradox of Plenty. Oil Booms and Petro-States*. London: University of California Press.

Klíma, Jan. 2012. *Dějiny Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Kváča, Vladimír a kol. 2009. *Ropné zásoby v subsaharské Africe a jejich vliv na utváření světové politiky*. Brno: Tribun EU.

La Porta, Rafael et al. 1999. „The Quality of Government.“ *Journal of Law, Economics, and Organization* 15, č.1, 222–279.

Layne, Christopher. 1994. „Kant or Cant: The Myth of the Democratic Peace.“ *International Security* 19, 5-94.

Le Billon, Philippe. 2005. „Fuelling War: Natural Resources and Armed conflicts.“ *Adelphi Paper* 373, London: Routledge for IISS.

Levy, Jack S. 1988. „Domestic Politics and War.“ *Journal of Interdisciplinary History* 18, 345-369.

Lijphart, Arend. 2004. „Constitutional Design for Divided Societies.“ *Journal of Democracy* 15, č.2, 96–109.

Linz, Juan. 2004. „The Religious Use of Politics and/or the Political Use of Religion: ersatz ideology versus ersatz religion“. In: *Totalitarianism and Political Religions: Concepts for the Comparison of Dictatorships*. Ed. Hans Maier. New York: Routledge.

Lipset, Seymour M. 1959. „Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy.“ *American Political Science Review* 53, č. 1, 69-105.

Mahdavy, Hossein. 1970. „The Patterns and Problems of Economic Development in Rentier States: The Case of Iran.” In: *Studies in Economic History of the Middle East*. Ed. M.A. Cook. London: Oxford University Press.

Montalvo, José G., Reynal-Querol, Marta. 2005: „Ethnic Polarization, Potential Conflict, and Civil Wars.” *American Economic Review* 95, č. 3, 796–816.

Muiu, Mueni. 2010. „Colonial and Postcolonial State and Development in Africa.” *Social Research* 77, č. 4, 1311–1338.

Niemann, Michael. 2007. „War Making and State Making in Central Africa“ *Africa Today* 53, č. 3, 21-39.

Persson, Torsten, Tabellini, Guido. 2007. *The Growth Effect of Democracy: Is It Heterogenous and How Can It Be Estimated?* Working Papers 322. IGIER (Innocenzo Gasparini Institute for Economic Research). Dostupné na: <https://ideas.repec.org/e/ppe28.html> (15. 4. 2015)

Powell, G. Bingham. 1982. *Contemporary Democracies: Participation, Stability, and Violence*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Przeworski, Adam, Limongi, Fernando. 1997. „Modernization: Theories and Facts.” *World Politics* 49, č. 2, 155-183.

Przeworski, Adam et al. 2000. *Democracy and Development*. New York: Cambridge University Press.

Ramsay, Kristopher. 2011. „Revisiting the Resource Curse: Natural Disasters, the Price of Oil, and Democracy.” *International Organization* 65, č. 3, 507–530.

Ross, Michael L. 2001. „Does Oil Hinder Democracy?” *World Politics* 53, č. 3, 325–361.

Rummel, Rudolph J. 1983. „Libertarianism and International Violence.” *Journal of Conflict Resolution* 27, 27-71.

Rustow, Dankwart A. „Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model.” *Comparative Politics* 2, č. 3, 337-363.

Smith, Benjamin. 2004. „Oil Wealth and Regime Survival in the Development World, 1960–1999.” *American Journal of Political Science* 48, č. 2, 232–246.

Stepan, Alfred. 2001. „The World’s Religious Systems and Democracy,” In: *Arguing Comparative Politics*. Eds: J. J. Linz and Alfred Stepan. Oxford: Oxford University Press.

Thompson, William R. 1996. „Democracy and Peace: Putting the Cart Before the Horse?” *International Organization* 50, 141-174.

Tilly, Charles. 1985. „War Making and State Making as Organized Crime.“ In: *Bringing the State Back*. Eds. Peter Evans, Dietrich Rueschemeyer a Theda Skocpol. Cambridge: Cambridge University Press, 169–186.

Ulfelder, Jay. 2007. „Natural-Resource Wealth and the Survival of Autocracy.” *Comparative Political Studies* 40, č. 8, 995–1018.

Volenec, Otakar. 2004. *Ohniska napětí a konflikty v Africe*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze.

Wantchekon, Leonard. 2002. „Why Do Resource Dependent Countries Have Authoritarian Governments”. *Journal of African Finance and Economic Development* 5, č. 2, 57-77.

Záhořík, Jan. 2009. „Mezinárodní souvislosti těžby ropy v Africe.“ *Středoevropské politické studie* 11, č. 4, 284-306.

Záhořík, Jan. 2010. *Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.